Filatelistengroep

Het Baltische Gebied

Opgericht 9 oktober 1982

№ 2 4

FILATELISTENGROEP "HET BALTISCHE GEBIED"

Adressen en andere gegevens:

Voorzitter:
R.W. van Wijnen,
Karthuizerstraat 31
6824 KA Arnhem
tel. 085 - 513484

Vice-voorzitter, tevens eindredacteur:
S. Reurich,
Bremstraat 80,
6813 EN Arnhem,
tel. 085 - 512498

Secretaris, tevens penningmeester:
A.C. de Bruin,
Ten Passeweg 10A,
8084 AN 't Harde,
tel. 05255 - 3124

Veilingcommissaris:
G.A. Vogel
Wijnesteinstraat 3,
3431 EV Nieuwegein,
tel. 03402-31498.

Ingeschreven bij de Kamer van Koophandel te Tiel: onder nummer V157340

Lidmaatschap:
f 30,– per jaar.
Als bijdrage voor de te maken kosten wordt van ieder lid bij toetreding *f* 10,– gevraagd naast het lidmaatschapsgeld.

Losse nummers: Losse nummers van het blad (voorzover nog voorradig) zijn bij het secretariaat verkrijgbaar voor *f* 7,50 per stuk (na nr. 20 *f* 10,–), verhoogd met de portokosten. Kopieën van oudere exemplaren, voorzover voorradig, zijn verkrijgbaar à *f* 5,– per stuk, eveneens verhoogd met de portokosten.

Betalingen op: Postgiro 324 32 51 t.n.v. Filatelistengroep 'Het Baltische Gebied' te 't Harde.

Laatste bijeenkomst in 1994: zaterdag **15 oktober 1994** in De Gentel, Genteldijk 34 te Geldermalsen. Aanvang: half elf 's ochtends.

Is uw adressering correct? Zo nee, meld dit dan aan het secretariaat.
Wij willen graag voor een correcte verzending zorgdragen!

Het Baltische Gebied,
Nr. 24, juli 1994

In dit blad zijn de volgende artikelen opgenomen:

onderwerp:	*auteur/bron:*
Ledennieuws	3
Kort verslag van de bijeenkomst van 24 april jl.	J. van Heeswijk / 3
Veilingnieuws	5
Reglement schriftelijke veiling Het Baltische Gebied	6
Vertaling van het Finse artikel in *Het Baltische Gebied* nr. 23	R.W. Reuderink / 8
Beste mensen	R. van Wijnen / 9
De postale ontwikkelingen in hedendaags Estland (I)	J. van Heeswijk / 10
De postale ontwikkelingen in hedendaags Estland (II)	J. van Heeswijk / 18
Piemaksat: of het gebruik van een klein, ovaal stempeltje	R. van Wijnen / 25
19. Waffen-Grenadier-Division der SS (Lettische Nr. 2): Historie en veldpost	A. de Bruin / 33
De toeslagzegels ten bate van de oorlogsslachtoffers, Estland, 1920	A. de Bruin / 54
Letland: Nieuwe ontwikkelingen IV	R. van Wijnen / 64
Ontvangen, gelezen en te lezen	R. van Wijnen / 73
Oprichting van een Litouwen-vereniging	R. van Wijnen / 76

LEDENNIEUWS

Contributie 1994

Met betrekking tot de contributie wordt, wellicht ten overvloede, de aandacht gevestigd op het feit dat per 1 januari 1994 de contributie voor alle leden gelijk is, ofwel *f* 30,- per jaar. Er zijn nog leden die hun contributie over 1994 nog niet hebben betaald. Gaarne aandacht hiervoor.

Nieuwe leden:

- per 1 januari 1994:
  de heer M.B. van Harskamp
  te Harderwijk
- per 1 februari 1994:
  de heer C. Knijnenburg
  te Wassenaar
- per 1 februari 1994:
  de heer F. Erens
  te Apeldoorn
- per 1 maart 1994:
  de heer W. Hoeyenbos
  te Nieuwegein
- per 1 april 1994:
  de heer G. de Mooy
  te Haarlem

Ruiladressen

- Simon Milkus, P.O. Box 313, Odessa Center, 27000 Oekraïne. Hij vraagt Nederland en biedt aan Oost-Europa e.a. Voertaal: Engels.
- Andrew Laskowski, Sierakowskiego 52M24, 91-326 Łódź, Polen. Hij vraagt Nederland postfris en biedt o.a. aan Litouwen en Polen. Voertaal: Engels. Catalogus: *Michel, NPVH.*
- E. Luriņš, p.k. 524, LV-1098 Rīga-Centrs, Letland. Hij vraagt vogels, vissen of schepen op postzegels en kan leveren: Rusland en Baltische staten. Voertaal: Engels.
- Jurgis Bruzas, P.O. Box 2802, LT-2000 Vilnius, Litouwen. Hij vraagt Nederland en biedt aan jaarsets, FDC's, posthistorie van Litouwen en Rusland. Voertaal: Engels.

Kort verslag van de ledenbijeenkomst van 16 april 1994

1. Opening

De voorzitter opent de vergadering met een welkomstwoord en een introductie van de nieuwe leden.

2. Mededelingen van de voorzitter

De Nederlandse Bond van Filatelistenverenigingen heeft voorgesteld de paginasubsidie voor de tijdschriften van de gespecialiseerde verenigingen te vervangen door een prijs voor de beste artikelen. Tijdens de vergadering van het Landelijk Overleg Gespecialiseerde verenigingen (LOG) bleek het Bondsbe-

stuur (na protesten) bovengenoemd voorstel te hebben teruggenomen. Een nieuw voorstel zou voor HBG *f* 600,– betekenen in plaats van *f* 1248,– aan paginasubsidie op jaarbasis. Ook dit voorstel is inmiddels van de baan. Nieuwe vergaderingen zijn gehouden/belegd op 4 en 14 juni 1994.
Het bestuur zal de leden over de voortgang op de hoogte houden. De vraag lijkt gerechtvaardigd of het, als de subsidie wegvalt, nog wel zin heeft als vereniging lid van de Bond te blijven. De contributie aan de Bond is *f* 3,50 per lid, dus 81 × *f* 3,50 = *f* 283,50.

3. Mededelingen van de secretaris

- Correspondentie LOG (zie boven).
- Enkele schriftelijke dan wel telefonische afzeggingen: de heren Kaptein, Kaulin, Kraul, Leenders, Ligtvoet, Löbbering, Hahne, Menzen, Posthumus, Reuderink, Thissen, Volland en mw. Leenders.
- Correspondentie, gevoerd over de schriftelijke veiling; er wordt om commentaar gevraagd. Met de heren G. Vogel en H. Thissen zal nader overleg worden gevoerd. In het komende nummer van het blad zal nadere uitleg worden opgenomen.
- Diverse folders (Fepa, ProFil) liggen ter inzage.

4. Mededelingen van de penningmeester

- Financieel overzicht: zie convocatie.
- Huidige stand van zaken (16 april 1994): saldo *f* 1587,86; uitstaande vordering *f* 580,–.
- Het portovoordeel van het drukken en versturen vanuit Duitsland is per 1 april 1994 vervallen; er wordt gezocht naar oplossingen (drukken van het blad in Nederland). Er ontwikkelt zich een discussie over het frankeren.

5. Kascommissie

Er wordt een nieuwe kascommissie benoemd, te weten de heren De Bruin en Petri.

6. Rondvraag

G. Vogel: Verzoek om weinig of niet te roken.
J. van Heeswijk: Aandacht voor EFÜR met tijdschrift *Eesti Filatelist*; aankondiging radio-uitzending over koormuziek Estland.
A. de Bruin: Inleveren kopij voor het tijdschrift vóór 1 juni bij Sijtze Reurich.

7. Lezing

De ochtend wordt besloten met een boeiende dialezing van André de Bruin over Estland, *Michel*-nummers 22/23 en 25/26, gebaseerd op artikelen van Donald McDonald in *Eesti Filatelist* – en niet te vergeten veel eigen onderzoek.

Na de gebruikelijke geanimeerde lunch werd er 's middags even gebruikelijk geanimeerd gepostzegeld.

J. van Heeswijk

VEILINGNIEUWS

Het is zover. Onze schriftelijke veiling kan beginnen, met het proefnummer 0 (nul!).
De afgelopen jaren is tijdens onze bijeenkomsten met enige regelmaat de vraag aan de orde gekomen of onze filatelistengroep ook niet een veiling zou moeten organiseren. Door met name twee bedenkingen kwam dat er niet van: zou er wel voldoende geschikt materiaal worden ingezonden en is een veiling tijdens de bijeenkomst niet ongewenst? Het kost veel tijd en is inhoudelijk een nogal loze bezigheid. Tevens is het bestuur huiverig voor onderlinge competitie door het tegen elkaar opbieden.

Een schriftelijke veiling dus. Uw aandacht voor twee, niet onbelangrijke, zaken.
Het is een veiling voor en door leden. Iedereen hoopt natuurlijk leuke aanwinsten op de kop te tikken, liefst tegen even leuke prijzen. Dat is prima en getuigt van gezonde verzamelaarsopvattingen. Maar laten we 'leuke' prijzen lezen als redelijke prijzen, want kopers zijn toch afhankelijk van inzenders (hier geen kip-ei-verhaal). De inzenders stellen de inzetprijs vast. Ik vraag hun dat dusdanig te doen dat materiaal kan stromen (en bijgevolg geld kan rollen).

Veilingcommissaris (wie kent een pittiger woord?) is:

- dhr. Gerrit Vogel, Wijnesteinstraat 3, 3431 EV Nieuwegein, tel. 03402-31498.

Hij wordt bijgestaan door Jan Valkenburg.

Het tijdschema voor veiling nr. 0 ziet er als volgt uit:

Inleveren materiaal
t/m 15 augustus 1994
Verzenden kavellijst
15 september 1994
Biedingen moeten binnen zijn op
15 oktober 1994

15 oktober is ook de dag van onze herfstbijeenkomst in Geldermalsen. De veilingkavels zijn dan te bezichtigen en u kunt, nog net, bieden.

Het welslagen hangt van zo ongeveer iedereen af, dus ...
Na de afwerking van deze nulde veiling zal uw bestuur het verloop diepgaand analyseren. Daarna zullen eventuele volgende veilingdata aan u worden voorgelegd (of niet, dat kan ook...)

RvW/GAV

REGLEMENT SCHRIFTELIJKE VEILING HET BALTISCHE GEBIED

Algemeen

1. De veiling is een activiteit van en bedoeld voor de Filatelistengroep Het Baltische Gebied (HBG); derhalve zullen zowel de inzenders als ook degenen die een bod uitbrengen in het ledenbestand van genoemde vereniging moeten voorkomen.

2. De veiling is een schriftelijke veiling; dit houdt in dat schriftelijke biedingen voor een bepaalde datum op een bepaald adres (beide in de veilinglijst bekend te maken) aanwezig moeten zijn.

Veilingcommissie

3. De veiling wordt georganiseerd door een veilingcommissie, bestaande uit ten minste twee leden. Deze commissie is verantwoording schuldig aan het bestuur, volgens richtlijnen te stellen in het Huishoudelijk Reglement van HBG.

4. De veilingcommissie heeft het recht, volgens door haar te stellen normen, een kavel te weigeren. De veilingcommissie heeft de plicht de kavels zo nauwkeurig mogelijk te omschrijven; daarbij zal de kwaliteit van een kavel beoordeeld worden, mede in verhouding tot een eventueel door de inzender gestelde limiet. Fouten of onnauwkeurigheden in de omschrijving kunnen haar echter niet in rechte worden verweten.

5. De veilingcommissie mag voor de veiling de biedingen niet bekend maken aan derden.

Inzendingen

6. Kavels moeten in algemene zin van filatelistische aard zijn en moeten betrekking hebben op het Baltische gebied; randgebieden zijn toegestaan.

Biedingen

7. Het bieden geschiedt tot 50 gulden met 1 gulden, van 50 gulden tot 100 gulden met 2 gulden, van 100 gulden tot 500 gulden met 5 gulden en vanaf 500 gulden met 10 gulden verhoging. De kavels worden toegewezen aan de hoogst biedende, voor een prijs die één verhoging hoger ligt dan het één na hoogste bod. Het eigendomsrecht van gekochte kavels gaat over door levering, het risico bij toeslag. Betaling dient te geschieden binnen tien dagen na toezending van het gekochte of bericht van toeslag en in beginsel per

postgiro; daartoe zal de commissie een eigen gironummer bekend maken. Inzenders worden zo spoedig mogelijk betaald, in beginsel binnen een maand na datum veiling.

8. Tegen eigen kosten kan een potentiële bieder een fotokopie van een bepaald kavel vragen. Indien een kavel bij koop niet blijkt te voldoen aan daaraan in redelijkheid te stellen eisen, wat bovendien niet blijkt uit de omschrijving dan wel uit een fotokopie, heeft de koper in beginsel het recht van terugzending. Gebruik van dit recht (binnen één kalenderweek na ontvangst) kan ter toetsing worden voorgelegd aan het bestuur. In geval van acceptatie der terugzending gaat het eigendomsrecht wederom terug naar de inzender.

Keuring

9. Voor kosten van keuring zie onder artikel 11. De inzender kan verklaren op geen enkele wijze in te staan voor de echtheid van het ingezonden materiaal. De limiet zal dan navenant moeten zijn.

De keuringsregels zijn alleen van toepassing op apart geveilde zegels, series of poststukken, los of in combinatie van maximaal 5 stuks.

Kosten

10. De inzender betaalt 5% van de toeslagprijs van de door hem ingezonden kavels, te verrekenen bij de afdracht. De koper betaalt eveneens 5% van de toeslagprijs.

Deze inkomsten komen ten goede aan HBG en zullen in de eerste plaats worden gebruikt ter dekking van de kosten van de veiling.

11. Keuringskosten zijn voor rekening van de koper, als het gekeurde echt blijkt. In geval van vervalsing (stuk, zegel en/of stempel) of anderszins, zijn de kosten voor rekening van de inzender, behoudens het gestelde in de eerste volzin van art. 9.

12. De portokosten worden gedragen:

bij inzending en terugzending door de inzender;

bij eventueel bericht van toeslag door HBG;

bij verzending naar de koper door de koper.

Bij een waarde per zending van meer dan 200 gulden, zal aangetekende verzending plaatsvinden door HBG, tenzij koper anders aangeeft.

Uitsluiting

13. Indien een koper in gebreke blijft de koopprijs met portokosten op tijd te voldoen, leidt dit tot uitsluiting van deelname aan verdere veilingen. De desbetreffende kavels zullen worden toegewezen aan de naast biedende. Indien dit niet mogelijk is, treedt artikel 14 in werking.

Niet-verkochte kavels

14. Niet-verkochte kavels kunnen zonder nadere afspraken een tweede maal worden aangeboden, waarbij de inzetprijs met 15% wordt verlaagd, tenzij de inzender zich hiertegen verzet. Indien dan wederom de desbetreffende kavels niet worden toegeslagen, zal tot terugzending aan de inzender worden overgegaan, tenzij met de inzender anders wordt overeengekomen.

Risico HBG

15. Op geen enkele manier kan de vereniging Het Baltische Gebied door deelnemers aan de veiling in rechte worden aangesproken. Deelnemers verplichten zich door hun deelname aan de regels van dit reglement.

Vertaling van het Finse artikel in het Baltische Gebied nr. 23

(door Ronald Reuderink)

In het vorige nummer van *Het Baltisch Gebied* werd op blz. 4 een artikel in het Finse tijdschrift *Eesti Filatelistit Ry* geciteerd. Ons lid Ronald Reuderink zorgde voor een vertaling.

Het Baltisch Gebied - Vereniging/ Vereniging *(eerst het Finse woord voor vereniging en daarna het Estische)*

In Nederland functioneert een levendige Baltische verzamelaarsvereniging, genaamd *Het Baltische Gebied.* De vereniging publiceert minstens een paar keer per jaar een tamelijk uitgebreid 60-70 bladzijden (groot) offset-gedrukt ledenblad. Het nu in juli verschenen (nummer) bevatte bijvoorbeeld zeer veel wetenswaardigheden over de Estische filatelie, zowel de nieuwe als de oudere. De bij de vereniging aangesloten leden krijgen het blad bij hen thuis. De contributie voor het jaar 1994 is *f* 30,– + toetredingskosten *f* 10,–. Van het blad zijn al 22 nummers verschenen en deze oude nummers zijn te koop voor *f* 7,50 per stuk en men kan ze aanvragen bij de secretaris: de heer André de Bruin, Ten Passeweg 10A, NL-8084 AN 't Harde, Holland, (tel.: 990-31-5255-3124).
André spreekt ook Engels en Duits. Het blad zelf is in het Nederlands, maar indien men bijvoorbeeld Duits kent, dan zijn de artikelen goed te begrijpen. De vereniging telt ongeveer 200 leden.

Beste mensen, ...

'Postzegelen' schijnt een winterhobby te zijn. Wel, dan kunnen we deze zomer bijna normaal doorgaan met onze liefhebberij. Wellicht gestoord door een uitstapje naar hotel of met tent in den vreemde. Maar voor de gordijnen dicht en de albums open valt ook veel te zeggen, zeker met dit nieuwe nummer van ons blad als inspiratiebron.
Uw Bestuur heeft optimaal geprofiteerd van de koelte en actief bestuurd (waaruit u niet mag opmaken dat het hier gaat om reptielachtige wezens).
Zo is André druk doende, zelfs enigszins in de slag, met de Bond over de bezuiniging die men zich daar ten doel stelt en die met name de gespecialiseerde verenigingen treft. Voorlopig ligt de bal bij de Bond (leuke W.K.-speling) en is deze dus aan zet/schot.
Ondergetekende en Gerrit Vogel hebben de praktische opzet gemaakt voor onze 'nulde' schriftelijke veiling. Daar leest u elders in dit nummer meer over en het zal duidelijk zijn dat de leden nu voor het aanbod moeten zorgen. Dus ... leuk, aardig, mooi, interessant èn aantrekkelijk geprijsd materiaal bij de veilingcommissaris inleveren. Zijn adres vindt u op pagina 1.
Naast de bestuurlijke rompslomp is er gelukkig ook nog tijd voor het echt belangrijke werk: bezig zijn met zegels en poststukken en erover schrijven.
André lost een belofte in: na de vijftiende in ons vorige blad, nu de negentiende SS-divisie, de Letse nr. 2. Dat verhaal van Letten in Duitse dienst, voor velen een tragedie. De veldpostgegevens bij het artikel lijken saai, maar ik kan u verzekeren dat het heel wat tijd kostte ze zo overzichtelijk aan u te presenteren. En als je eens een brief vindt, dan is het natuurlijk heerlijk de herkomst na te kunnen gaan.
Proficiat, André, met deze twee artikelen!
In Geldermalsen gunde hij ons al wat voorpret; nu kunt u lezen over de Estlandse toeslagzegels ten bate van de oorlogsslachtoffers.
Over de recente ontwikkelingen in Estland en Letland schrijven Joop van Heeswijk en Ruud van Wijnen. Voor de eerste valt het niet meer mee origineel te zijn: in Estland lijken de postale zaken inmiddels redelijk geordend. Uit Letland komen nog wel eens verrassende berichten.
'Piemaksat', dat geldt waarschijnlijk niet voor de bezorging van dit blad (of het moet onbedoeld toch weer te zwaar zijn geworden), maar dat niet leuk toch wel leuk kon zijn, moge blijken uit de bijdrage over een ovaaltje.

Het lijkt me weer een blad waar u één of meer 'zomerse' dagen plezierig mee kunt doorkomen.
Iedereen een prettige vakantie gewenst.

Ruud van Wijnen

DE POSTALE ONTWIKKELINGEN IN HEDENDAAGS ESTLAND (I)

J. VAN HEESWIJK

Van mijn artikel uit het vorige nummer hebt u nog een paar afbeeldingen tegoed, die toen wegens plaatsgebrek niet meekonden.

Eerstedagafstempelingen en de bijbehorende vignetten

(vignet)

♦ FDC 1*a*. Loopzegels Staatswapen

(vignet)

♦ FDC 1*b*. Loopzegels Staatswapen (nieuwe tekening)

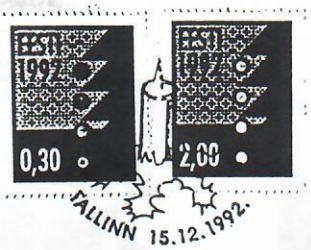

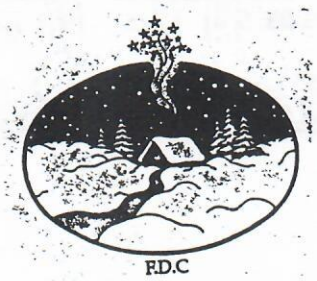

♦ FDC 2. Kerstzegels

♦ FDC 3. Wenszegel

♦ FDC 4. 75 jaar Republiek Estland

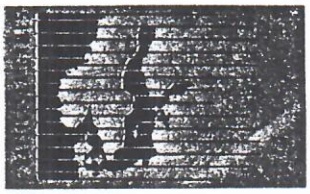

♦ FDC 5. Eerste Oostzee Spelen

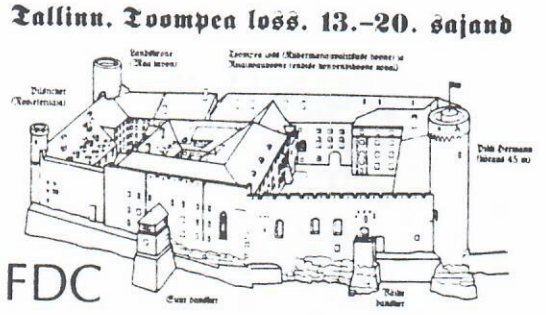

♦ FDC 6. Toompea te Tallinn

Gelegenheidsstempels (nummering: A. Vingrys)

afb. nr.	*Vingrys*	*onderwerp*	*datum*
GS- 1	36	RAHVUSVAHELINE EI-PÄEV	19-11-1992
-	37	ESTONIA VILJANDI	22-11-1992
-	93- 1	TALLINN VABADUSSOJA KANGELASTE	23- 2-1993
-	93- 2	POISS JALLE KODUS	24- 2-1993
GS- 2	93- 3	EESTI VABARIIK 75	24- 2-1993
GS- 3		F.G.W. STRUVE 200 AASTAT SÜNNIST	15- 4-1993
GS- 4		HELSINKI TALLINN MARGISILD	17- 4-1993
GS- 5		650 A. JÜRIÖÖ ÜLESTÕUSUST	23- 4-1993
GS- 6		1 KIVISILLA PÄEV	1- 5-1993
GS- 7		VII NOORTE LAULU-JA TANTSUPIDU	20- 6-1993

GS- 8	AVAMINE LÄÄNEMEREMAADE MÄNGUD	23- 6-1993
GS- 9	LOPETAMINE LÄÄNEMEREMAADE MÄNGUD	4- 7-1993
GS-10	ESTONIA III NÄITUS HAAPSALU	18- 7-1993
GS-11	'ESTONIA' TEATRIMAJA 80 AASTAPÄEV	24- 8-1993
GS-12	TERRA MARIANA PAAVST JOHANNES PAULUS II EESTI	10- 9-1993

Gelegenheidsstempels en bijbehorende vignetten

EI-PÄEV
SUITSETAMISELE

♦ GS-1. Internationale dag tegen het roken

♦ GS-2. 75 jaar Republiek Estland

♦ GS-3. 200e geboortedag van F.G.W. Struve

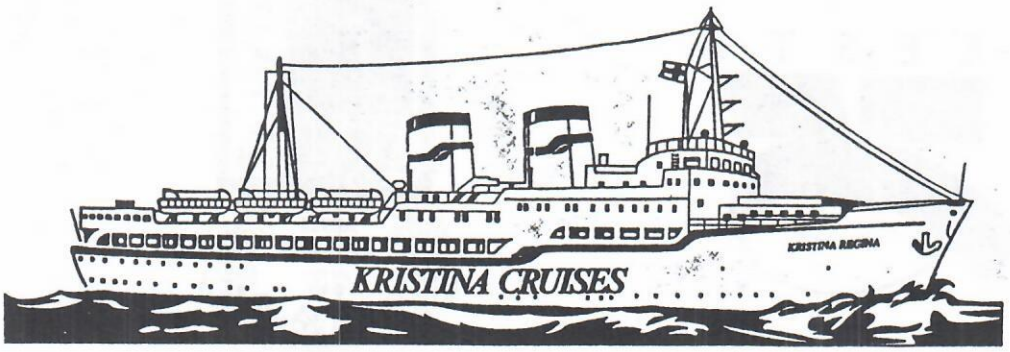

♦ GS-4. Postzegelbrug (?) Helsinki-Tallinn

♦ GS-5. 650e verjaardag van de Jüriöö-opstand

♦ GS-6. Eerste dag van het fonds voor de stenen brug te Tartu

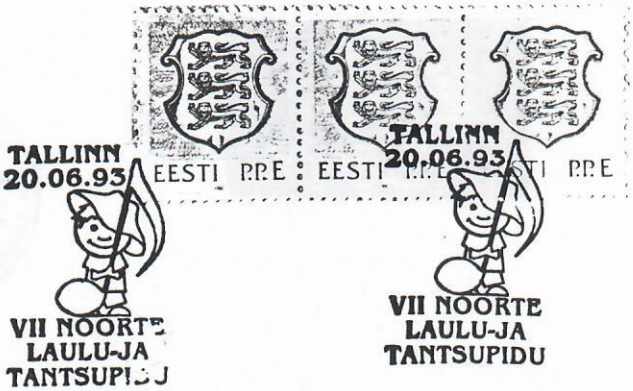

♦ GS-7. Zevende jeugd zang- en dansfestival

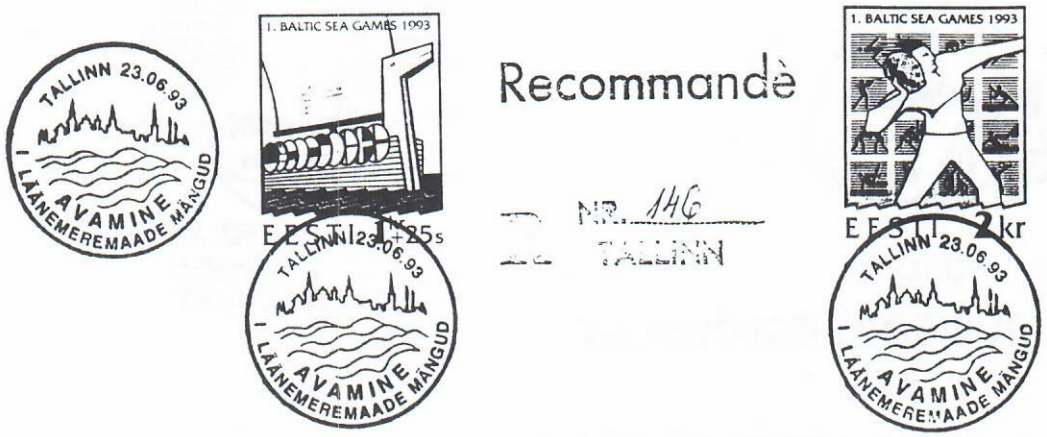

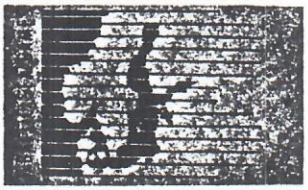

♦ GS-8. Opening Eerste Oostzee Spelen

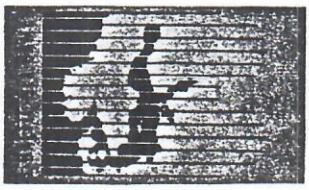

♦ GS-9 Afsluiting Eerste Oostzee Spelen

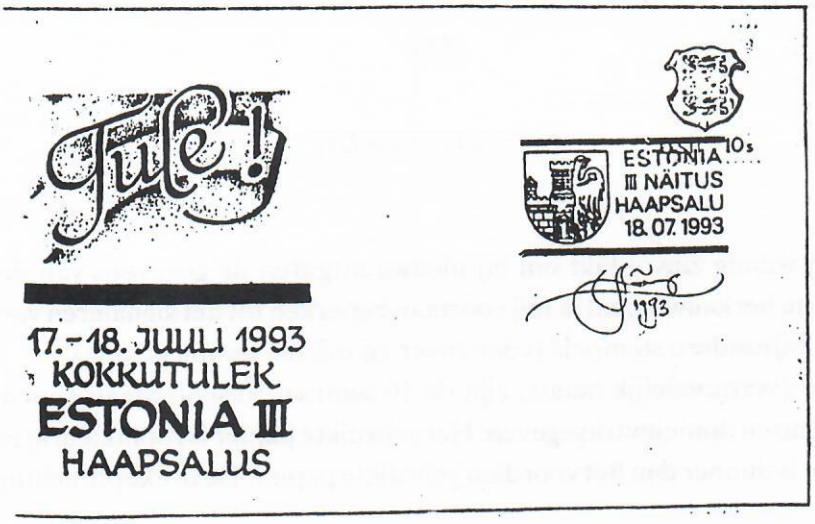

♦ GS-10. Derde Estonia-tentoonstelling te Haapsalu

♦ GS-11. 80-jarig bestaan van het Theater Estonia

♦ GS-12. Bezoek Paus Johannes Paulus II aan Estland

DE POSTALE ONTWIKKELINGEN IN HEDENDAAGS ESTLAND (II)

J. VAN HEESWIJK

Daar het mij weinig zinvol lijkt om bij nieuwe uitgiften de gegevens van de *Michel (Rundschau)* te herkauwen, zal ik mij voortaan beperken tot het signaleren van bijzonderheden en bijzondere stempels (voor zover zij mij ter kennis komen).
Begin dit jaar (vermoedelijk maart) zijn de 10 senti en 50 senti Staatswapen in licht gewijzigde kleuren opnieuw uitgegeven. Het gebruikte papier is roomkleurig met glanzende gom en is dunner dan het voordien gebruikte papier. De drukopdrachtnummers zijn nu:

- 10 senti: 058-01-1994 (was 037-02-1993 en 045-07-1993);
- 50 senti: 059-01-1994 (was 038-02-1993).

Verder zijn in deze periode door de Estse PTT twee sluitzegels zonder frankeerwaarde uitgegeven (afbeelding 1). Papier en gom zijn gelijk aan die van voornoemde wapenzegels.

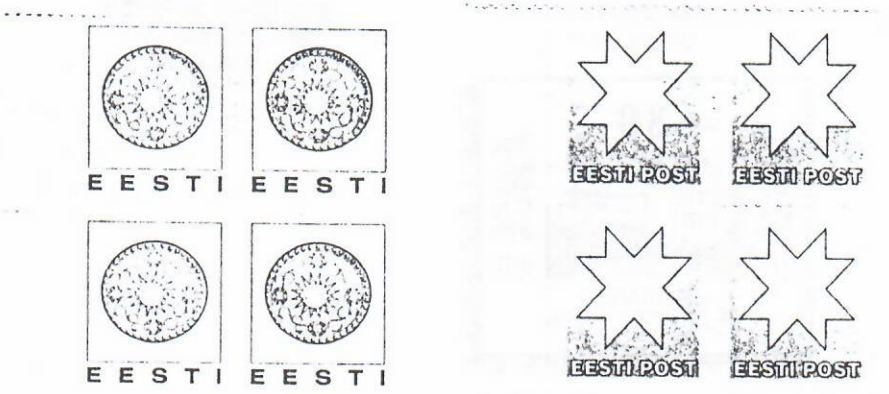

♦ Afbeelding 1. Sluitzegels uitgegeven door de Estse PTT

Er valt nog te melden dat bezoekers van de postzegeltentoonstelling Mare Balticum '93 in Tallinn een soevenirvelletje zonder frankeerwaarde konden kopen (afbeelding 2). *Marginaalid* nr. 4 van EFÜR waarschuwt nog tegen vervalsingen van het postwaardestempel EESTI/P.P.A./POST op 57 verschillende Sovjetenveloppen. Het adres van EFÜR (Eesti Filatelistide Ühing Rootsis) is:

- Elmar Ojaste, A.I.J.P., Mandolingatan 17, S-421 45 Västra Frölunda, Zweden.

Het tijdschrift *Eesti Filatelist* is m.i. onmisbaar voor de serieuze Estland-verzamelaar.

EESTI VABARIIGI POST
EESTI POSTMARK 75

MARE BALTICUM 93
TALLINN 24.–28.XI.1993

No 0251

EESTI FILATELISTIDE LIIT

♦ Afbeelding 2. Soevenirvelletje tentoonstelling Mare Balticum '93

Nagekomen: In april of mei van dit jaar is een tweede druk van de loopzegel van kr. 2,– (Toompea-burcht te Tallinn, *Michel* nr. 213) verschenen, nu echter met drukopdrachtnummer 061-02-1994. Verder geef ik nog een afbeelding van een proefdruk van *Michel* nr. 173 (2,00 Staatswapen, vertikaal ongetand). Zie afbeelding nr. 16.

Bijzondere stempels

A. Eerstedagstempels

FDC

♦ Afbeelding 3. 75 jaar Estse postzegels (1 kroon)

EESTI POSTMARK 75
FDC

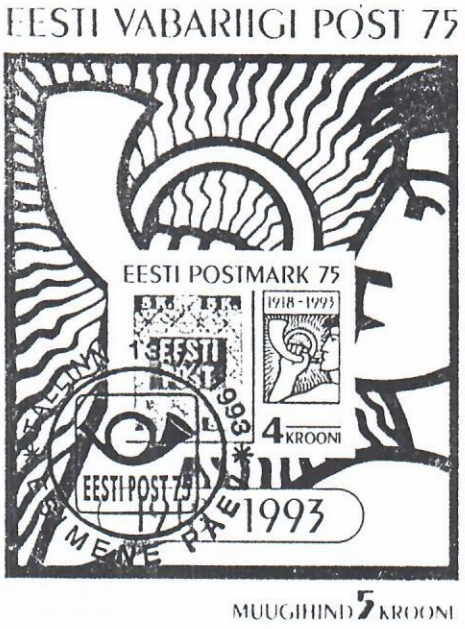

♦ Afbeelding 4. 75 jaar Estse postzegels (velletje van 4 krooni)

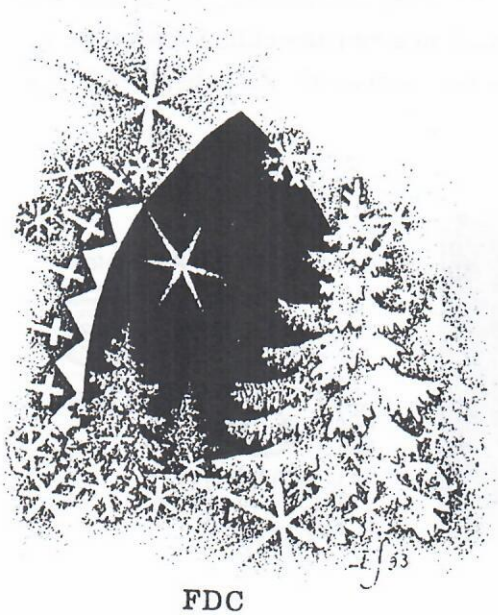

FDC

♦ Afbeelding 5. Kerstzegels (domkerken te Haapsalu en Tallinn)

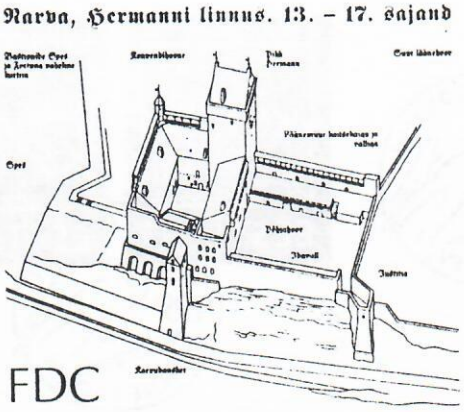

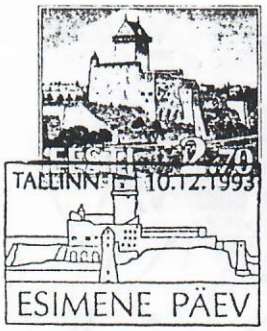

♦ Afbeelding 6. Hermannsburcht te Narva (loopzegel kr. 2,70)

♦ Afbeelding 7. 150e geboortedag van dichteres Lydia Koidula (1 kroon)

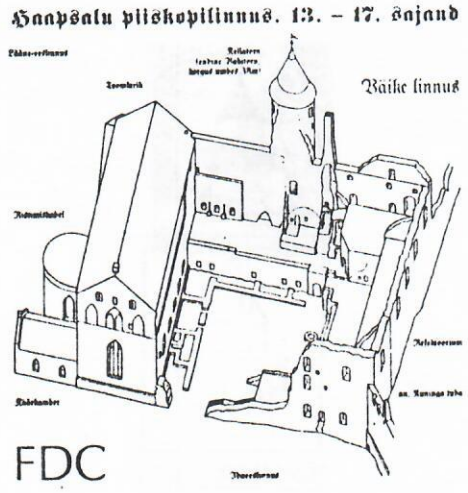

♦ Afbeelding 8. Bisschopsburcht te Haapsalu (loopzegel kr. 2,90)

♦ Afbeelding 9. Olympische Winterspelen te Lillehammer (kr. 1,– + 0,25 en kr. 2,–)

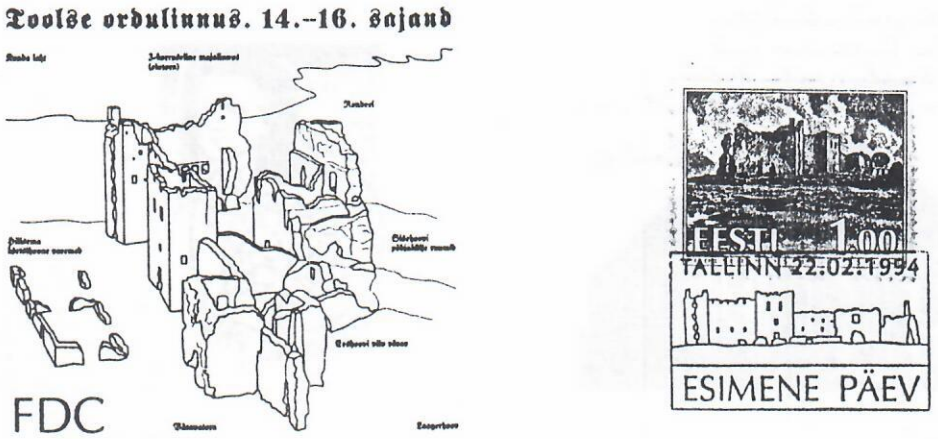

♦ Afbeelding 10. Ruïne Toolse burcht (loopzegel kr. 1,–)

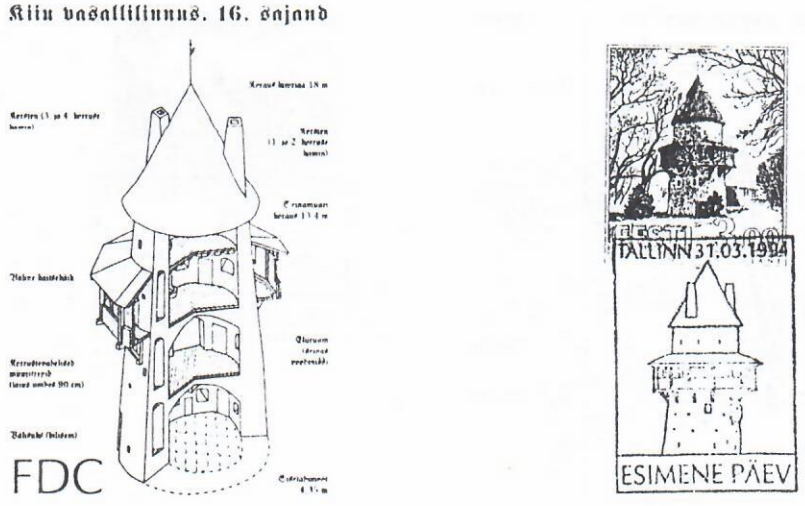

♦ Afbeelding 11. Schutstoren te Kiiu (loopzegel kr. 3,–)

B. Gelegenheidsstempels

♦ Afbeelding 12. Postzegeltentoonstelling Mare Balticum '93 te Tallinn

♦ Afbeelding 13. Wereldkampioenschap dammen Tšižov-Wiersma te Tallinn

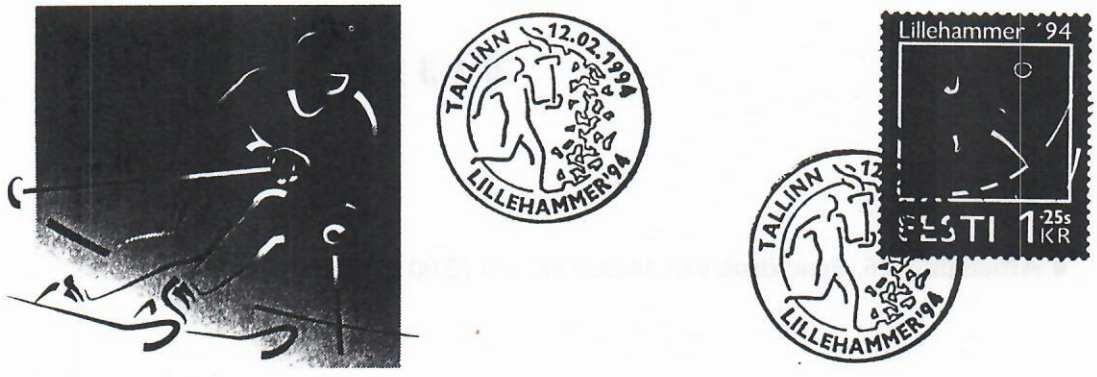

♦ Afbeelding 14. Opening Olympische Winterspelen te Lillehammer

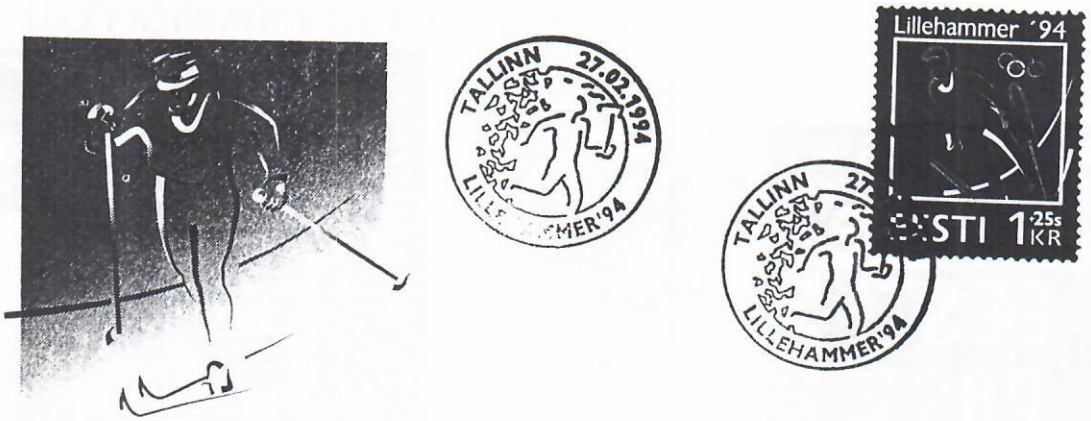

♦ Afbeelding 15. Sluiting Olympische Winterspelen te Lillehammer

01917

♦ Afbeelding 16. Proefdruk van *Michel* nr. 173 (2,00 Staatswapen, 1991)

PIEMAKSAT: OF HET GEBRUIK VAN EEN KLEIN, OVAAL STEMPELTJE

R. VAN WIJNEN

Niet alleen filatelisten kennen het verschijnsel; ook 'gewone' mensen hebben er soms mee van doen. We hebben het over 'strafport': de ontvanger van een brief of kaart wordt door de posterijen gevraagd te betalen omdat de afzender onvoldoende of zelfs helemaal niet heeft gefrankeerd.

Tegenwoordig gebeurt dat in Nederland door op een aangehechte kaart postzegels te plakken en die terug te zenden aan de postdienst. Vroeger werd het betreffende poststuk beplakt met één of meer zogeheten portzegels en tegen betaling daarvan overhandigd aan de geadresseerde.
Portzegels werden in vele landen gebruikt en in vele andere landen plaatste een postbeambte een stempeltje om aan te geven dat de ontvanger een bepaald bedrag diende te betalen voor de ontvangst van een poststuk dat niet volgens de geldende tarieven en/of voorschriften was gefrankeerd.
In Letland zijn daarvoor steeds stempels gebruikt (zie N. Jakimovs/V. Marcilger, *The postal and monetary history of Latvia*, hoofdstuk 11). Aanvankelijk van provisorische aard, maar al in 1921 kwam het standaardstempeltje ter beschikking, zoals dat in de loop van dit artikel is afgebeeld. Tot in de kleinste dorpjes werden ze gebruikt, alleen bestemd voor binnenlandse correspondentie.

De ovale vorm is overgenomen uit de Russische traditie; ook de tsaristische post gebruikte deze vorm, met en zonder plaatsnaam.

Een duidelijke, de lading dekkende definitie van bovenbedoelde zegels of stempels heb ik nog niet gevonden. In het Nederlands spreken we van port- of strafportzegels. Maar 'portzegel' geeft m.i. nog beter dan 'postzegel' aan dat er voor het verzenden van een poststuk port is betaald door de afzender. En 'strafport' is eigenlijk raar: straf krijg je als je iets misdaan hebt en dat heeft de ontvanger niet. 'Beport' of 'met port belast' zijn andere gehanteerde begrippen, maar ook hiermee wordt niet duidelijk dat het gaat om een betaling achteraf.
De Duitsers hebben het over 'Nachporto', een naheffing. Mooi woord dus.

Zelf beschouw ik het bezorgen door de post van een onvoldoende of niet gefrankeerd poststuk als een extra dienst, waarvoor betaald moet worden. In dit

geval door de geadresseerde. Weigert die, dan wordt het poststuk geretourneerd aan de verzender. In het geval van (brief-)kaarten veelal een onmogelijkheid door het ontbreken van diens naam.
In beschrijvingen bij poststukken hanteer ik wel de uitdrukking 'aanvullend beport met ...' om aan te geven dat in tweede instantie door de posterijen een verhoogd porto is geheven. Maar 'met strafport belast' is wel zo duidelijk, dat kent iedereen.

De 'straf' bedroeg in Letland overigens het dubbele van het ontbrekende porto, met een minimum van 10 santimu (zie voor dat laatste ook *HBG* 21, blz. 112).

Een piemaksat-stempel op een brief of kaart roept bij mij altijd de vraag op waarom het werd geplaatst. Dat kan vele redenen hebben gehad. Met de volgende afbeeldingen en hun beschrijvingen wil ik daarvan een indruk geven.

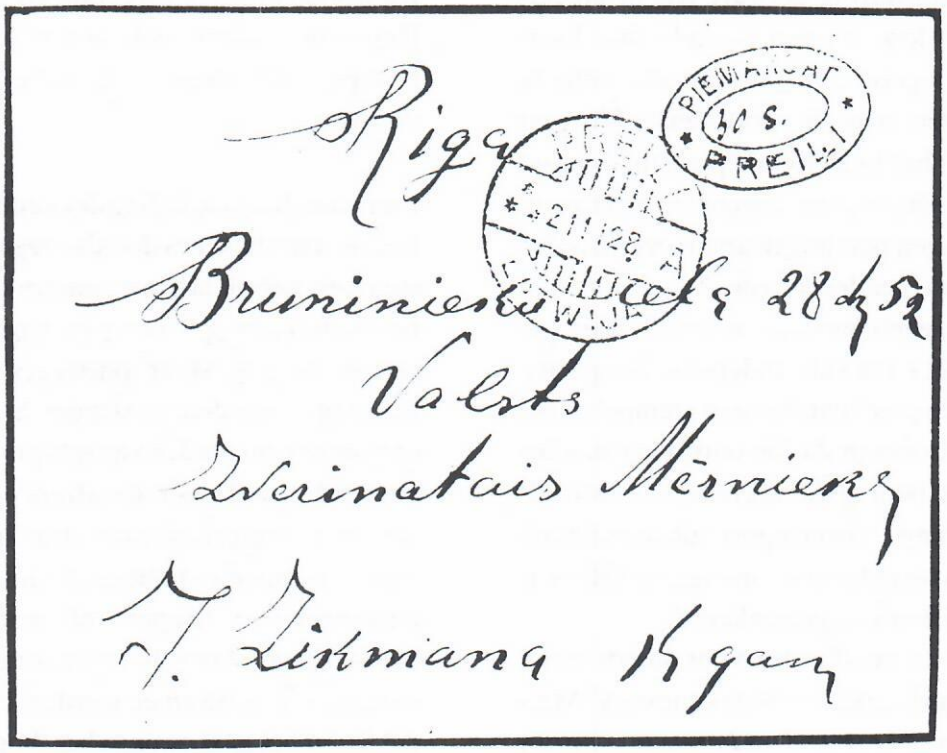

♦ Afbeelding 1. Brief van Preiļi naar Rīga, 21-23 november 1928. Ongefrankeerd verzonden; beport met het dubbele brieftarief 2 × 15 s. = 30 s.

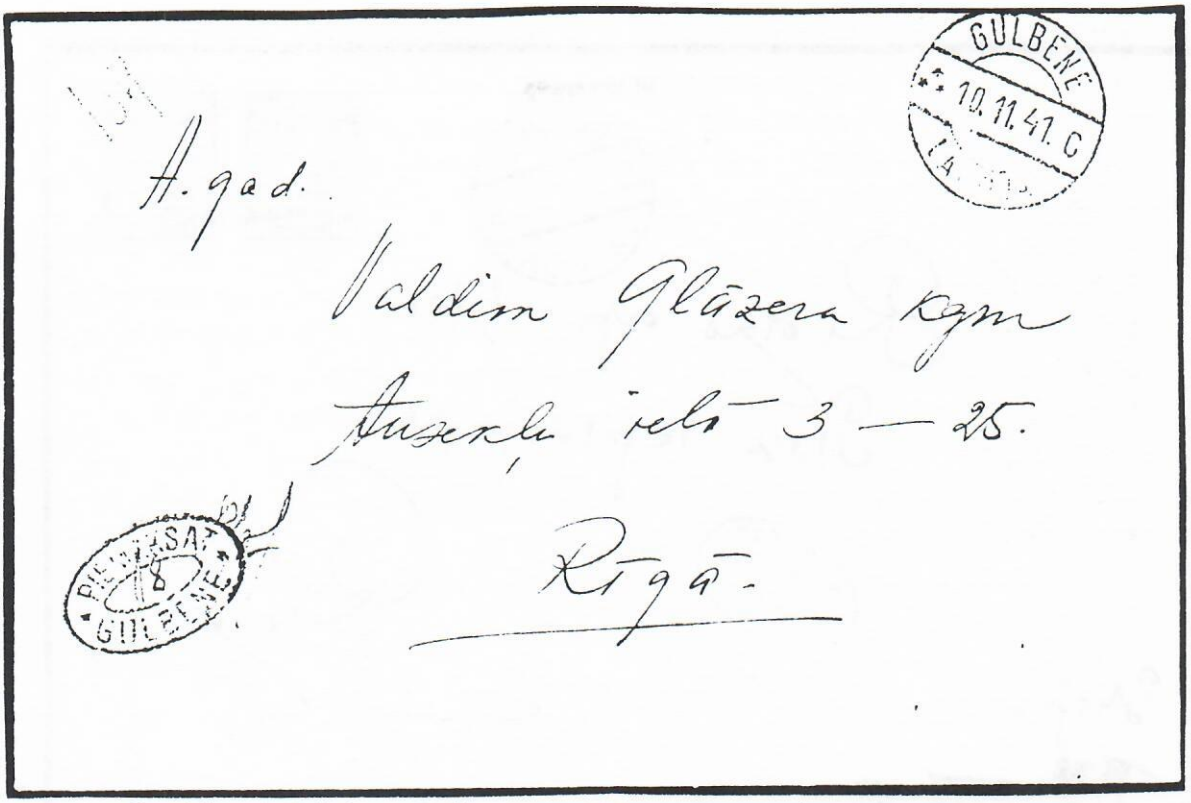

♦ Afbeelding 2. Brief van Gulbene naar Rīga, 10 november 1941 (de Duitse bezettingstijd). Ongefrankeerd verzonden; beport met 1½ maal het brieftarief: 1½ × 12 = 18 Pfg.

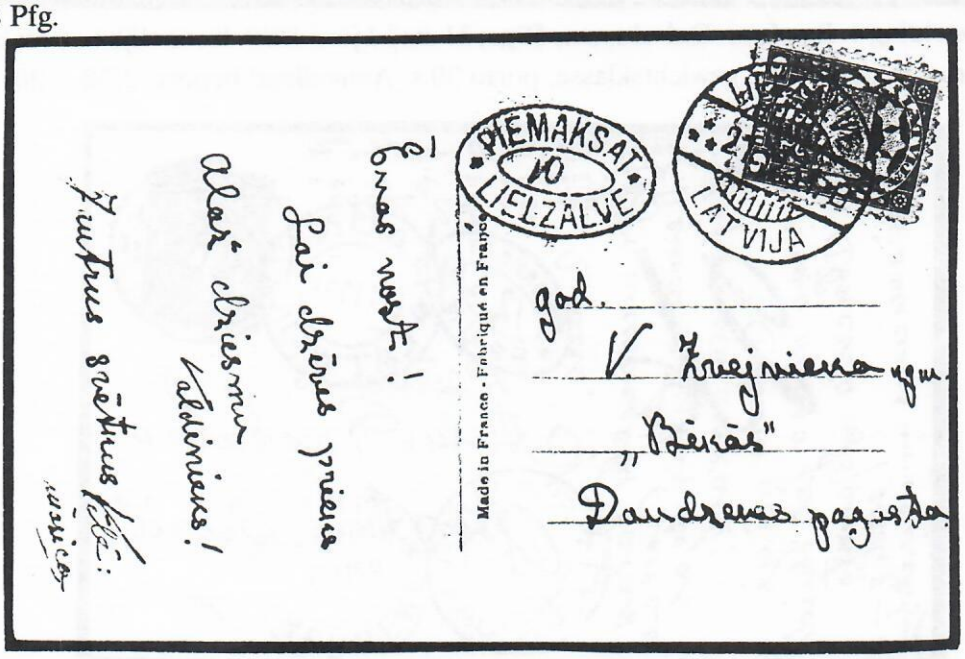

♦ Afbeelding 3. Briefkaart van Lielzalve naar 'Bēkās' in de gemeente Daudzeva. Verzonden op 21 december 1931, de dag waarop de portoverhoging van 6 s. naar 10 s. van kracht werd. Beport met het minimumtarief van 10 santimu

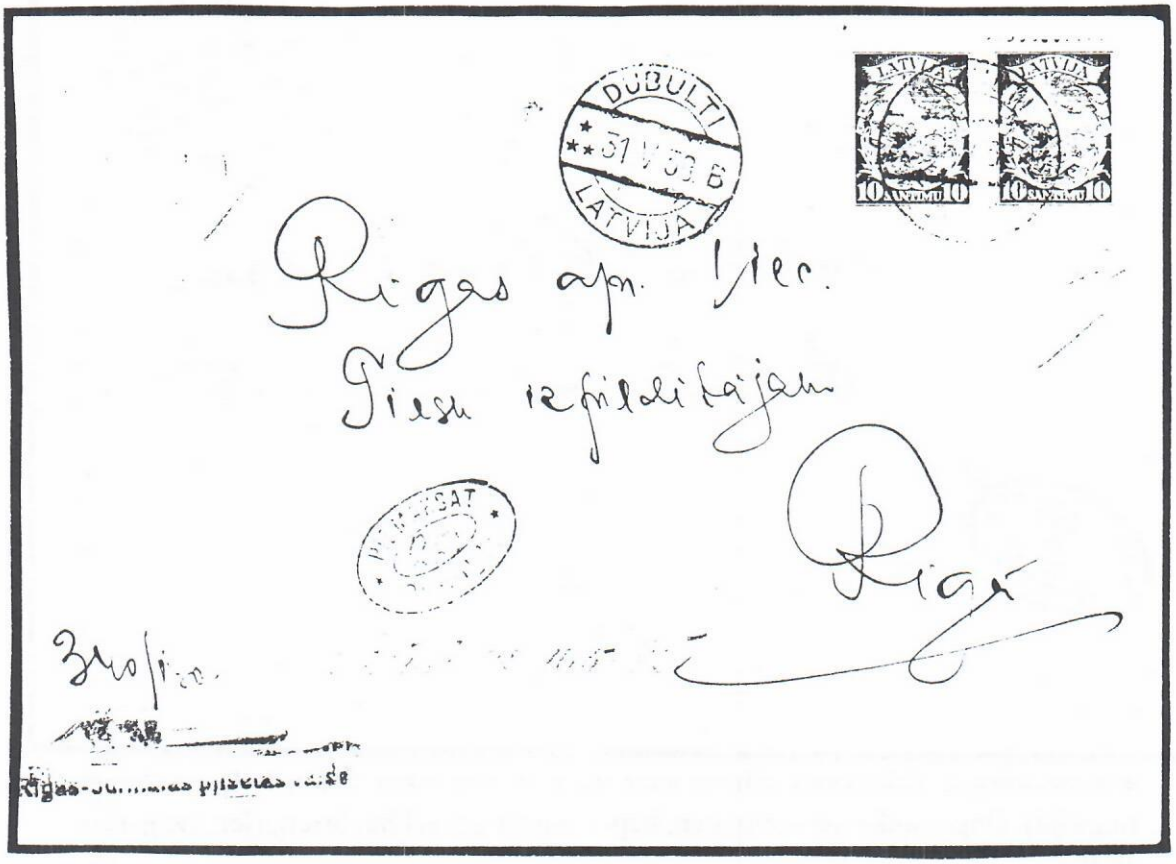

♦ Afbeelding 4. Brief van Dubulti naar Rīga, 31 mei-1 juni 1939. Kennelijk betreft het een brief in de tweede gewichtsklasse, porto 30 s. Aanvullend beport: 2(30 − 20) = 20 s.

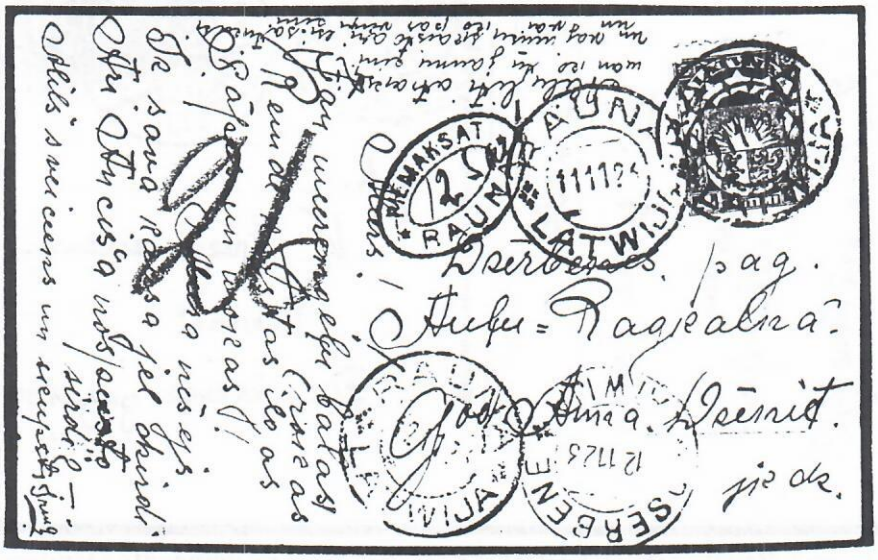

♦ Afbeelding 5. Briefkaart van Rauna naar Dserbene, 11-12 november 1923. Aanvullend beport als brief, omdat ook op het adresgedeelte is geschreven: 2(10 − 4) = 12 sant.

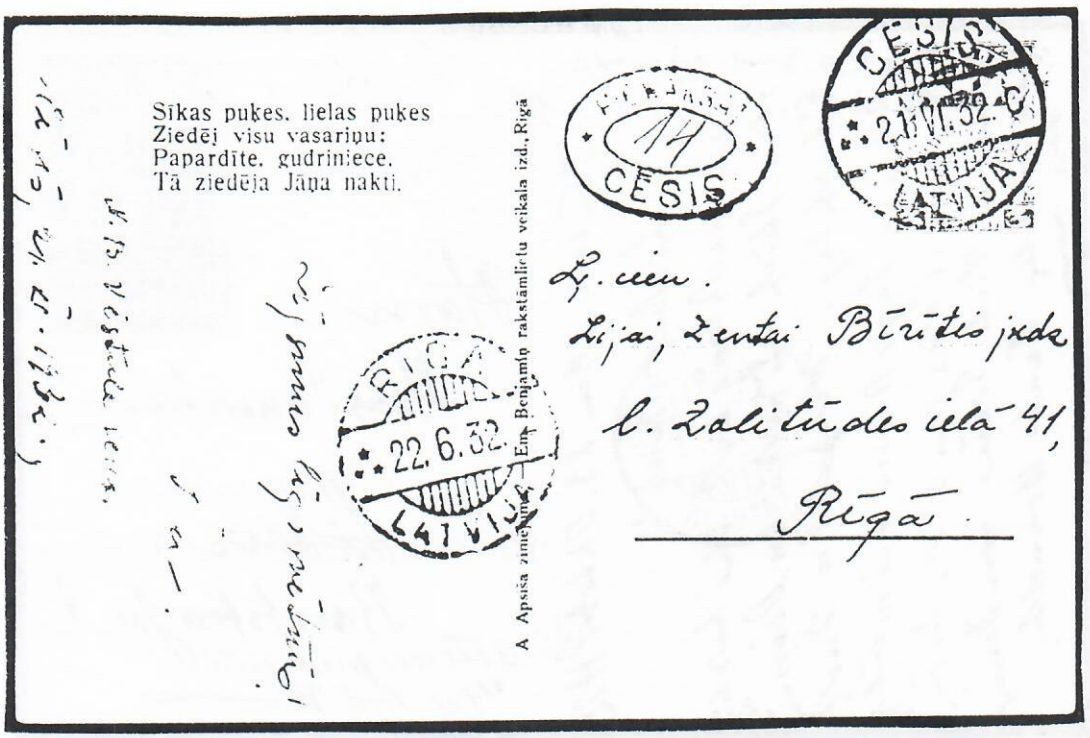

♦ Afbeelding 6. Als drukwerk verzonden wenskaart van Cēsis naar Rīga, 21-22 juni 1932. Aanvullend beport als briefkaart: 2(10 − 3) = 14 s.

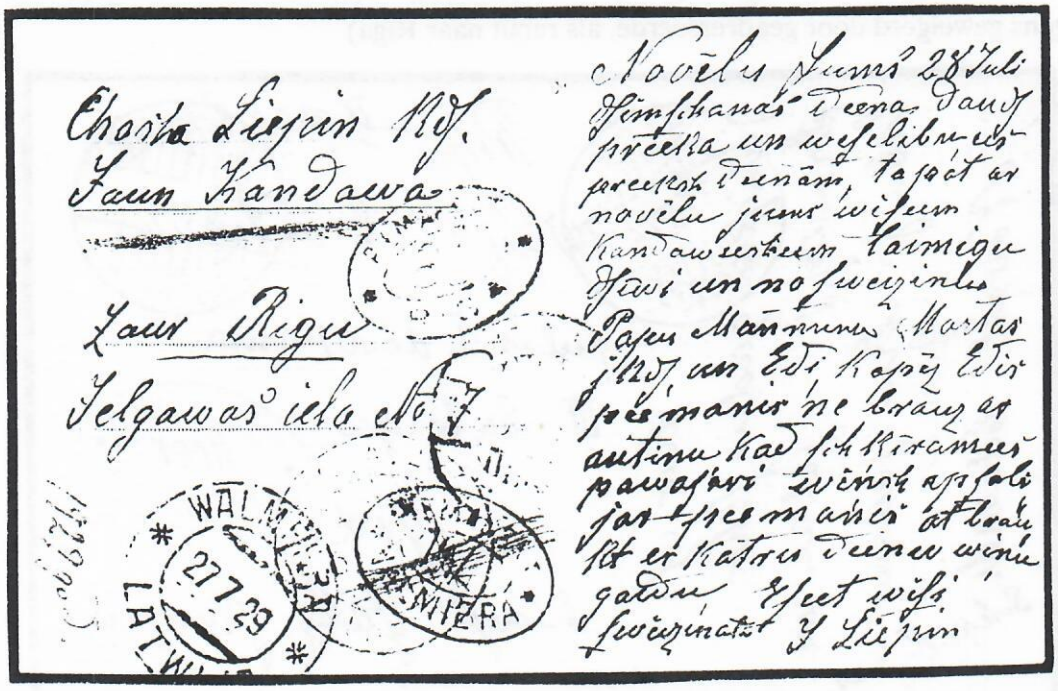

♦ Afbeelding 7. Briefkaart van Walmeera, via Rīga, naar Kandava, 27-31 juli 1929. Ongefrankeerd verzonden. In Valmiera beport met 2× het briefkaarttarief = 12 sant. Gecorrigeerd in Rīga, beport als brief omdat de adressering zich aan de linkerzijde van de kaart bevindt: 2 × 15 = 30 s.

♦ Afbeelding 8. Briefkaart van Tukums naar Liepāja, 24-25 oktober 1922. Sinds 1 mei 1922 was de gebruikte zegel ongeldig voor frankering. Beport: 2 × 200 = 400 k. (Overigens geweigerd door geadresseerde, als rebut naar Rīga)

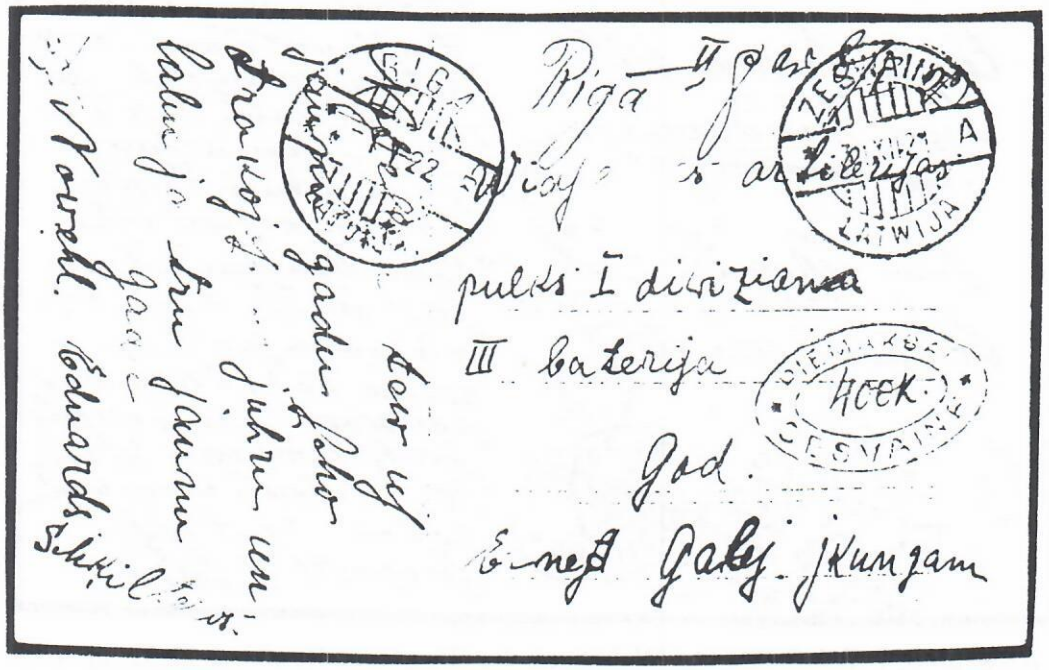

♦ Afbeelding 9. Portvrij verzonden briefkaart van Zeswaine naar een soldaat van het Lijflandse Artillerie Regiment in Rīga, 31 december 1921-1 januari 1922. Beport omdat post aan militairen niet meer portvrij was: 2 × 200 = 400 kap.

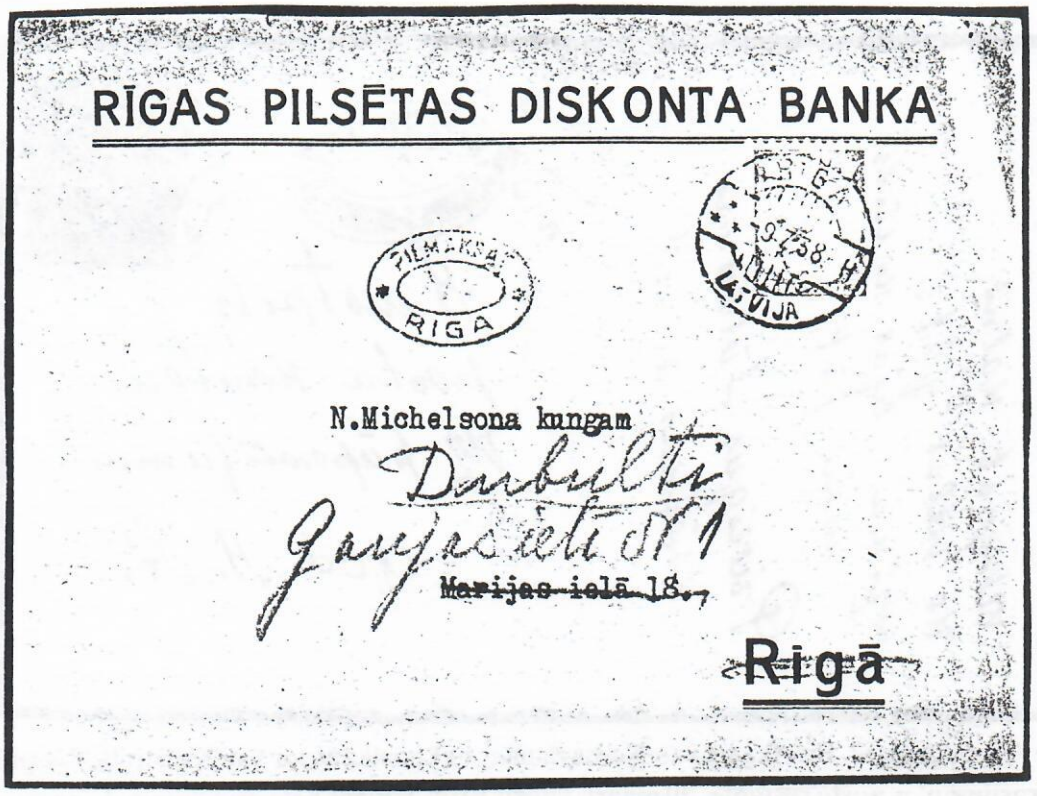

♦ Afbeelding 10. Rīga, lokale brief, met veranderd adres doorgezonden naar Dubulti, 9-11 juli 1938. Belast met 15 s., sinds 15 april 1935 het verschil tussen het lokale en binnenlandse tarief voor een brief in de eerste gewichtsklasse

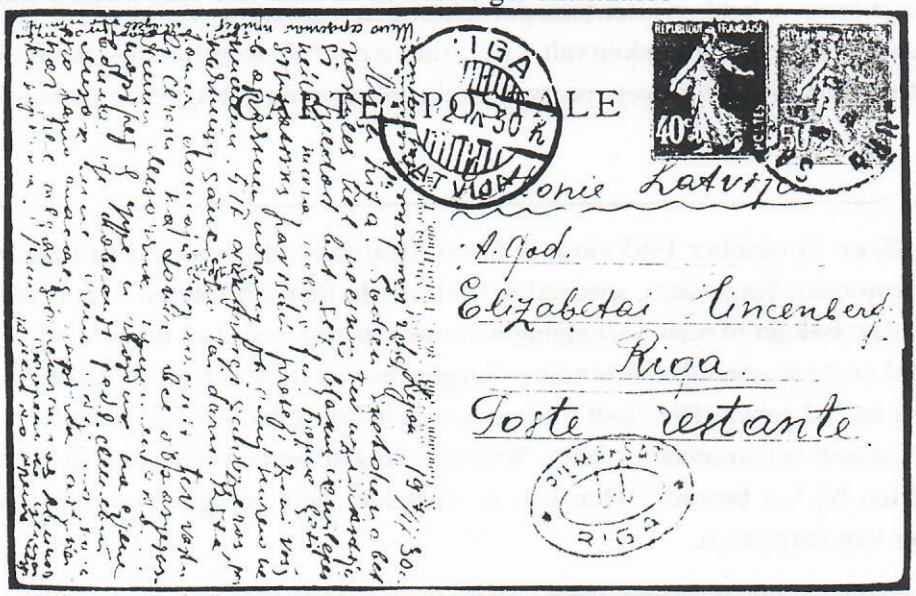

♦ Afbeelding 11. Briefkaart van Lyon naar Rīga, 7-12 oktober 1930, 'Poste Restante'. Het Piemaksat-stempel is hier geplaatst voor de betaling van 10 s. voor de poste restante-behandeling

♦ Afbeelding 12. Briefkaart van Nomava naar het postkantoor van Krustpils, 'Uz piēprasijumu' = poste restante, 29 maart-1 april 1934. Tijdens het vervoer is in de postwagon Jēkabpils-Akniste het piemaksat-stempel geplaatst voor 10 s. poste restante-recht

Tot slot: Ik hoop te hebben laten zien dat achter een regelmatig voorkomend stempeltje het een en ander te ontdekken valt. Literatuur is daarbij onontbeerlijk, bijvoorbeeld wat betreft kennis van tarieven, portvrijdombepalingen en geldigheid van zegels.

Op 20 en 21 oktober 1995 vindt in Soest, Duitsland, de derde Baltica postzegeltentoonstelling plaats, speciaal gewijd aan de Baltische staten. Het bestuur van HBG bekijkt of onze vereniging niet met iets speciaals kan komen, bijvoorbeeld een gezamenlijke inzending. Suggesties van de leden zijn welkom!
Op 1 en 2 oktober 1994 vindt trouwens, ook in Soest, het jaarlijkse treffen van de Estland-verzamelaars plaats. Willen belangstellenden hiervoor zich even melden bij het bestuur? Dan kan er misschien iets geregeld worden in de sfeer van carpoolen.

19. WAFFEN-GRENADIER-DIVISION DER SS (LETTISCHE Nr. 2) HISTORIE EN VELDPOST

ANDRÉ DE BRUIN

1. Inleiding

Zoals reeds in het vorige blad aangekondigd, is dit artikel een voortzetting van een reeks, waarin achtereenvolgens de SS-divisies worden behandeld waarin overwegend Balten, in dit geval Letten, waren opgenomen. De 19e (Letse) SS-divisie begon als Lettische Nr. 2, maar werd later eind 1944, na het vertrek voor recuperatie van de 15e (Letse) SS-divisie naar Pruisen in feite de Letse 'senior division' en nam als zodanig die taak over van de 15e SS-divisie. Voor dit artikel zal in grote lijnen dezelfde indeling worden gevolgd als bij de 15e SS-divisie.

2. Historie

Algemeen

De geschiedenis van de 19e SS-divisie wijkt in aanmerkelijke zin af van die van de reeds gememoreerde 15e SS-divisie. Werd de laatstgenoemde onder min of meer redelijke omstandigheden opgericht en opgeleid in 1943, de eerstgenoemde 19e SS-divisie werd gevormd door reorganisatie en uitbreiding van een in vol gevecht zijnde Waffen SS-Brigade. Gemeenschappelijk hebben zij echter hun moed en vastberadenheid getoond tot verdediging van hun vaderland tegen de opdringende legers van Sovjet-Rusland.

Oktober 1941-mei 1943: Van politiebataljons naar een SS-brigade

Zoals alle Balten, herinneren ook de Letten zich de Russische bezetting van juni 1940 tot juli 1941 als een jaar 'van terreur en angst'. Veel deportaties en onderdrukking. Het algemeen gevoelen was dan ook na de operatie-'Barbarossa' (de Duitse inval in Rusland) dat men beter door de hond (Duitsland) gebeten kon worden dan door de kat (Rusland). Bovendien had men aan de Duitsers min of meer zijn zelfstandigheid te danken (1918) en waren er verder nog vele bindingen met Duitsland op velerlei terreinen.

Direct na de bezetting van Letland richtten de Duitsers een aantal politiebataljons op, die werden geformeerd met Letse vrijwilligers. De oorspronkelijke taak hiervan was het handhaven van de wet ('law and order') als zuivere politietaak, maar spoedig daarop (tijdens het Russische winteroffensief van 1941/1942) werden deze eenheden als versterking ingezet bij Duitse eenhe-

den. Inmiddels waren de eenheden hernoemd in 'Schuma'-bataljons, waarvan het 16e als eerste op 22 oktober 1941 aan de Dno werd ingezet. Spoedig daarop volgden het 21e- en 19e Bataljon naar het Leningrad-front, waar deze eenheden werden ingedeeld bij de 2e SS-brigade, een brigade waarin ook Nederlandse, Vlaamse en Noorse vrijwilligers waren opgenomen. Al spoedig gaf dat problemen: Letse eenheden onder Duitse commandanten werden door deze als 'gap-filler' ingezet en voelden zich gebruikt als 'kanonnenvoer'. De daardoor ontstane commotie werd nog vergroot door het feit dat op 28 augustus 1942 (twee jaar na het gedwongen vertrek van de Sovjets uit Tallinn) de Esten toestemming kregen een eigen legioen te formeren, dus niet rechtstreeks onder Duits bevel. Het gevolg was dat ook de Letten toestemming vroegen een eigen nationaal legioen op te richten. Nadat Himmler in de tweede helft van januari 1943 een bezoek aan het Leningrad-front had gebracht en daar onder andere de Letten van de 2e SS-brigade had bezocht, was hij overtuigd van de noodzaak tot inwilliging van het Letse verzoek en adviseerde Hitler daaromtrent in positieve zin. Dit resulteerde in de toestemming van Hitler op 23 januari 1943. De eerste die van dit bericht hoorde, was Hauptsturmführer Žanis Jansons, tijdelijk commandant van het 21e Schuma Bataljon, onder bevel van de 2e SS-brigade, die het op zijn beurt weer te horen kreeg van SS-Sturmbannführer Jozef Fitzthum, commandant van het Nederlandse Vrijwilligers Legioen. Jansons, in zijn enthousiasme, tekende zijn stukken vanaf dat moment in naam van 'Het SS Vrijwilligers Legioen Latvija', hetgeen tenminste prematuur was en achteraf qua naamgeving onjuist bleek te zijn. De naam werd later 'Het Letse Legioen'. Voorzien was dat alle Schuma-bataljons teruggeroepen zouden worden naar Letland, teneinde daar in alle rust te worden gereorganiseerd tot een divisie. De oorlogssituatie maakte dit echter onmogelijk. De eenheden aan het front konden met geen mogelijkheid worden gemist. En daarom werd besloten twee grote eenheden te formeren: één van divisiegrootte in Letland (de 15e SS-divisie) en één van brigadegrootte aan het front (later uitgebouwd tot de 19e SS-divisie). Het 19e en 21ste Schuma Bataljon werden eind januari 1943 van het front teruggetrokken en voor opleidingsdoeleinden verzameld in de omgeving van Krasnoje Selo; op 8 februari voegde zich ook het 16e Schuma Bataljon daarbij. Deze eenheden werden als volgt hernoemd:

- 21e Schuma Bataljon → I. Lettische Legion;
- 19e Schuma Bataljon → II. Lettische Legion;
- 16e Schuma Bataljon → III. Lettische Legion.

Hernieuwde problemen deden zich voor in de Duits-Letse verhoudingen. Alhoewel was afgesproken dat geen Letse rekruten naar het front zouden worden gestuurd, anders dan na een minimum opleidingsperiode van 6 we-

ken, werden op 29 maart 1943 circa 1000 Letse 'kakelverse' rekruten als aanvulling gestuurd naar de 2e SS-brigade. U kunt begrijpen dat dit, ook politiek gezien, tot het nodige aanleiding heeft gegeven. Teneinde hier toch een draai aan te geven, werd het afgedaan als een communicatiestoring!
De voortgezette opleiding van de drie nieuwe bataljons te Krasnoje Selo werd wreed verstoord: ze werden overhaast naar het front te Pulkowo gezonden om door gevechtsverliezen uitgedunde Duitse eenheden te versterken. Dat duurde tot april 1943, waarna wederom verzameld werd te Krasnoje Selo, waar zij de basis vormden voor het 1e (Letse) SS Vrijwilligers Regiment. Spoedig daarna werd het 2e Regiment gevormd uit het 24e en 26e Schuma Bataljon; dit regiment werd op 12 juni gecompleteerd door het 18e Schuma Bataljon. Toen aldus de Letse regimenten waren gevormd, werd het tijd de nationaliteit van de 2e SS-brigade te wijzigen. Derhalve werden het Nederlandse, Vlaamse en Noorse legioen overgeplaatst en werd de naam op 18 mei 1943 veranderd in 2e Letse SS Vrijwilligers Brigade. Successievelijk werden ook de Duitsers uit de ondersteunende en logistieke eenheden van de brigade vervangen door Letten, hetgeen mogelijk was omdat de brigade ruim 9 maanden lang in een betrekkelijk rustige situatie op de westoever van de Volkhov-rivier was ingezet.

Mei 1943-januari 1944: Aan de Volkhov-rivier

De twee driehoekige regimenten (bestaande uit 3 bataljons) waren volledig operationeel midden juni 1943, maar op dat moment waren de brigade-ondersteunende en logistieke eenheden nog gemengd. Sommige stamden nog uit de oude brigade, aangeduid met de oude nummering '52', andere waren reeds Lets. Bij het bouwen van de brigade werden de artillerie-, de luchtdoelartillerie- en diergeneeskundige subeenheden aangeleverd uit Letland, en wel door de formatiestaf van de 15e SS-divisie. Het brigade-verbindingsbataljon en de sectie militaire politie zijn gedurende de gehele oorlog Duits gebleven.

Het is wellicht interessant te weten, dat de aanwezigheid van een tweetal Letse SS-formaties vroeg om een hoger echelon in de vorm van een Lets Legerkorps. Zo werd vanaf 8 oktober 1943 gewerkt aan de vorming van de Staf van het VIe SS Vrijwilliger Korps (Lets) en wel op het oefenterrein Grafenwöhr onder SS-Gruppenführer en Luitenant-generaal der Politie Karl von Pfeffer-Wildenbruch. Na oprichting werden staf en korpstroepen via Pskov verplaatst naar posities aan de Velikaya-rivier, waar zij eind februari 1944 het commando over de beide Letse formaties (15e SS-divisie en 2e SS-brigade) overnam. De korpstroepen werden eerst aangeduid met nummer 106, later werden zij hernummerd in 506. Totale sterkte van staf en korpstroepen op 30

juni 1944: 1529 man, op 20 september 1944: 2465 man.

Gaan we verder met de 2e Letse SS-brigade, dan zien we dat per order van 22 oktober 1943 de regimenten werden hernummerd. In het kader van een algemene reorganisatie werd een nieuwe nummering toegepast en werden de voormalige SS-Vrijwilligers Grenadier Regimenten 1 en 2 hernummerd in 39 en 40. Dit werd overigens op 12 november 1943 weer gevolgd door een nieuwe reorganisatie (waar hebben we zoiets meer gehoord?), waardoor wederom een hernummering plaatsvond naar SS-Vrijwilligers Grenadier Regimenten 42 en 43.

Eind 1943 bevond de Letse SS-brigade zich nog steeds aan de Volkhov-rivier, en wel in de slagorde van het XXXVIIIe Legerkorps. Het was in die tijd dat er voor het eerst over gesproken werd de Letse Brigade om te vormen en aan te vullen tot een eenheid van divisiegrootte. De opdracht daartoe kwam op 7 januari 1944, waarbij tevens werd bepaald dat de toenmalige brigadecommandant, de SS-Oberführer Hinrich Schuldt, tijdelijk het commando zou krijgen over de nieuw te vormen divisie. Het plan was een derde regiment te formeren uit de derde bataljons van de bestaande twee regimenten en de daardoor ontstane leemten op te vullen door nieuw op te leiden en te vormen bataljons. Deze 2000 nieuwe rekruten werden opgeleid achter het front, en wel te Gatchina, Luga, Batetskaya en Olchovna. Het zal duidelijk zijn dat ook nu weer de reorganisatie en uitbreiding in aanmerkelijke zin werd bemoeilijkt door de situatie aan het front; daar was de periode van betrekkelijke rust voorgoed voorbij. Midden januari 1944 lanceerden de Russen een nieuw offensief, dat de omsingeling van Leningrad doorbrak. Dat had tot gevolg dat de bataljons die te Gatchina en Luga in opleiding waren, hals over kop naar Rīga en Vaiņode werden verplaatst om aldaar te worden versterkt met nieuwe dienstplichtigen, die oorspronkelijk bedoeld waren voor grensbewaking. Deze versterkingen leidden ertoe dat deze eenheden uiteindelijk van regimentsgrootte werden en hernoemd werden tot 1e en 2e Opleidings- en Trainings Regiment van de 2e Letse Brigade.

Januari en februari 1944: Terugtocht van de Volkhov naar de Velikaya; gevechtsgroepen 'Veiss' en 'Schuldt'

Door het Russische offensief werd ook de Letse Brigade gedwongen in algemeen westelijke richting terug te trekken in de richting van Luga/Pskov. Daardoor werd de conversie tot een eenheid van divisiegrootte tijdelijk onmogelijk. In februari vocht de brigade onder het Xe Legerkorps; op het eind van de maand bevond ze zich in de omgeving van Pskov. Vandaar ging het zuidwaarts, waarbij voor de eerste keer een link-up plaatsvond circa 30 km van Ostrov met haar zusterformatie de 15e Letse SS-divisie. Dat vond plaats in de zogenaamde 'Panther-Stellung' op de oevers van de Velikaya-rivier, noordelijk van Novi-Putj. De brigade speelde

een belangrijke rol in de achterhoedegevechten bij deze terugtocht, waarbij regelmatig in zogenaamde (ad hoc) gevechtsgroepen werd opgetreden. Deze 'Kampfgruppen' kregen de naam van de respectieve commandanten, in dit geval Kampfgruppe Veiss (onder de Let Voldemar Veiss) en Kampfgruppe Schuldt (onder de brigadecommandant zelf).

Eind februari tot midden april 1944: Aan de Velikaya-rivier; van brigade tot divisie

Toen de twee Letse formaties elkaar ontmoetten in de 'Panther Stellung', was dit tevens de eerste keer dat zij gezamenlijk onder commando van het VIe Letse Legerkorps opereerden. Dit legerkorps bezette op dat moment een frontbreedte van circa 30 km. Hier werd de 2e Letse SS-brigade verder uitgebouwd tot de 19e Letse SS-divisie. Op 14 maart 1944 sneuvelde aldaar de divisiecommandant Hinrich Schuldt, die werd opgevolgd door SS-Standartenführer Friedrich-Wilhelm Bock, die op zijn beurt reeds op 13 april weer werd opgevolgd door SS-Oberführer Bruno Streckenbach.

Ridderkruisdrager Voldemārs Veiss sneuvelt aan de Velikaya en wordt op 7 april 1944 in Riga begraven; zijn naam wordt in ere gehouden door het oudste Letse infanterieregiment Waffen Grenadier Regiment der SS 42 (voormalig Lett. nr 1) op 15 januari 1945 naar hem te vernoemen.

De steeds aanhoudende gevechten en de daarmee verbonden verliezen, maakten het noodzakelijk de 19e divisie, tezamen met de andere Letse formaties, tijdelijk te recupereren in een rustiger deel van het oostelijk front en zo trok de divisie midden april naar de omgeving van Bardovo-Kudever, oostelijk van Opochka. Inmiddels had de divisie zijn finale omvang aangenomen, hetgeen in het veldpost-overzicht zal blijken.

April-juli 1944: Recuperatie te Bardovo-Kudever; terugtocht naar Letland

De 15e en 19e Letse SS-divisie stonden nog steeds onder bevel van het VIe Letse Legerkorps, waarvan de commandopost zich bevond te Duchnovo. Op dat moment was de commandopost van de 19e Divisie verplaatst van Bogdanovo naar Alol. De maanden mei en juni werden in betrekkelijke rust doorgebracht, waarbij het gros van de tijd werd besteed aan opleiding en training. Wederom werden enige hernummeringen aangebracht, waarna de oorspronkelijk twee infanterieregimenten van de 19e Divisie, als oudste Letse regimenten, de duiding 1e en 2e Letse Regiment kregen en het laatst gevormde regiment van de 19e Divisie als jongste van de zes regimenten de aanduiding 6e Letse Regiment kreeg. Het zal de soldaten van de divisie waarschijnlijk volledig zijn ontgaan; dit waren typische bureaumaatregelen die vanuit Berlijn werden gedecreteerd en die de mannen aan het front totaal niet aanspraken.

Het nieuwe Russische offensief begon exact op 22 juni 1944. Een met zorg gekozen datum: 3 jaar na de Duitse inval

in het kader van Operatie Barbarossa... Het waren met name de grootscheepse aanvallen van 10 juli en volgend die de Duitse heerscharen (in dit geval Heeresgruppe Nord) in zijn totaliteit westwaarts dwongen in de richting van de Letse grens. Ook de 19e Letse Divisie werd gedwongen zijn positie oostelijk van Opochka te verlaten en moest juli 1944 zijn luchtdoelartillerie-eenheid afstaan aan de 15e Letse Divisie. Deze eenheid werd later hernummerd tot SS-Flak-Abteilung 506. Vanaf dat moment moest de 19e Divisie zijn luchtverdediging tegen Russische luchtaanvallen ontberen.

Juli-oktober 1944: Terugtocht door Latgale, Vidzeme, Zemgale

Het Russische offensief dwong de sterk gesleten Letse divisies westwaarts en op 16 juli 1944 overschreden zij de Letse grens. Vanaf dat moment werd elk stukje grond dat moest worden prijsgegeven weer door de Sovjets beheerst en dat deed waarschijnlijk meer pijn dan alle offers die tot dan toe waren gebracht in de strijd tegen Sovjet-Rusland. Alhoewel hopeloos, werd de inzet van de Letten steeds fanatieker en heldhaftiger.

Door de aanhoudende achterhoedegevechten en de daardoor ontstane verliezen, werd de divisie zo verzwakt dat op 18 juli te Mērdzene werd besloten tot vorming van een Kampfgruppe Streckenbach, waarin alle beschikbare gevechtskracht werd ondergebracht. Zij werd gedwongen terug te vallen op de oorspronkelijke Letse verdedigingslinie van 1939 noord van het Lubānmeer en trok derhalve door Tilža, Rugāni, Reibāni en Lauberti tot zij in de lijn Dzelzave-Lubāna weer in staat was de Russische opmars te controleren. In juli-augustus was de Kampfgruppe gedwongen zijn aanvullingsbataljon in te zetten als gevechtseenheid aan het front. Deze eenheid werd, naar de naam van haar commandant, Bataljon 'Laumanis' genoemd. Toen ze eenmaal was ingeburgerd als gevechtseenheid, werd besloten dit bataljon om te vormen tot een infanterie-verkenningsbataljon. Derhalve werd het op 10 augustus uit de strijd genomen en naar Jaunpiebalga gezonden om aldaar te worden gereorganiseerd. Na de reorganisatie kwam het terug als 'Waffen-Füsilier-Bataillon der SS 19', waarbij het in de loop der tijd een uitstekende reputatie opbouwde, die haar de bijnaam 'vuurbrigade' opleverde.

Ondanks alle heldhaftigheden en moedige inzet (de 19e Divisie werd op 6 augustus per dagorder vanwege haar uitmuntende inzet geroemd) kon niet verhinderd worden dat de Sovjets de Kampfgruppe verder westwaarts dwongen. De rivier de Aiviekste (de natuurlijke grens tussen Latgale en Vidzeme) werd gepasseerd, tussen Madona en Cesvaine werd tijdelijk stand gehouden en gevechten werden gevoerd in de lijn Cesvaine-Kārzdaba in Vidzeme. Aldaar werd de divisie wederom aangevuld en weer op divisiesterkte gebracht.

Het was onder andere de 19e Letse Divisie die, door de vijand in front te bin-

den, tijd en ruimte moest scheppen voor het 18e Leger bij diens terugtocht uit Estland, via Rīga naar Koerland. Dat was ook het moment waarop besloten werd de 15e Letse Divisie voor recuperatie naar Pruisen te sturen. Echter, allen die nog fit genoeg waren werden overgeplaatst naar de 19e Letse Divisie om daar de talrijke gaten te vullen die door de aanhoudende gevechten waren ontstaan. Dit lot viel ook de gehele veldartillerie ten deel (zie het vorige opstel over de 15e Letse Divisie).

Nadat de 19e Divisie zich, door achterhoedegevechten de vijand tot ontplooiing dwingend en daarmee tijd winnend, noordwaarts via Tirza had teruggetrokken, kreeg zij op 19 september 1944 bevel onder voortdurend contact met de vijand terug te trekken op Nietaure via Jaunpiebalga, Vecpiebalga en Skujene. Daar aangekomen kregen de mannen van de 19e Divisie direct posities toegewezen in de 'Cēsis-stelling', de omgeving van Malpils, Zaube en Nitaure. Hevige gevechten vonden plaats met name in de omgeving van More, waar de divisie, zonder enige grond te moeten prijsgeven, vocht van 25 september tot 7 oktober. In de nacht van 6 op 7 oktober trok de divisie, nog steeds onder commando van het VIe Letse Legerkorps, ongeslagen terug uit zijn posities te More, omdat de Russen inmiddels de hoofdstad Rīga waren genaderd. De Daugava werd overgestoken via een militaire brug ten zuiden van Rīga (8 oktober), waarna op 11 oktober het Džukste-gebied werd bereikt, noord-oost van Dobele. Hier werden stellingen betrokken voor (wat later zou blijken) de slag om Koerland. Het voert mijns inziens te ver alle zes grote Koerland-veldslagen waarin de 19e Letse Divisie was betrokken, hier te beschrijven. Volstaan wordt met een tweetal citaten zoals opgenomen in het boek *Das war Kurland*, een boekwerk dat voornamelijk bestaat uit oorspronkelijk tekstmateriaal uit verslagen, dagboeken en overzichten van de verschillende divisies die betrokken waren in Koerland. Teneinde het authentieke karakter te bewaren, zijn de citaten in het geheel letterlijk (dus ook in het Duits) overgenomen.

Het eerste citaat handelt over de derde slag om Koerland en heeft betrekking op een eenheid van de 19e Letse Divisie.

> 'In der gleichen Schlacht drang der Feind in der Nacht zum 27. Dezember in die Stellungen des lettischen Regiments 43 'Imanta', bis zu 2 km tief ein. Hauptscharführer Zanis Ansons, der mit seinem Zug von der 3. Kompanie am linken Flügel eingesetzt war, erhielt Befehl, mit seinem Spähtrupp zur Höhe 73,0 vorzugehen, um dort die Feindstärke zu erkunden und eine Riegelstellung aufzubauen. Inzwischen trat der Kommandeur des Regiments 44 mit seiner Reserve zum Angriff an, stieß auf erbitterten Feindwiderstand, der jedoch plötzlich zerbrach. Zanis Ansons hatte mit acht, mit MG und

Handgranaten bewaffneten Männern, zuerst die im Rücken des Gegners gelegene Höhe 73,0 gestürmt, dort die feindliche Reserve und die Artilleriebeobachter geworfen, war dann weiter vorgestoßen und hatte so die den Gegenangriff Abwehrenden in den Rücken getroffen.
In der letzten Phase der 3. Großschlacht vom 28.-31. Dezember verteidigte Hauptsturmführer Miervaldis Adamson mit seiner 6. Kompanie vom Regiment 44 den Stützpunkt Vanagi, 12 km nordwestlich Doblen. Der Abschnitt des Regiments zwischen zwei Sümpfen wurde vom 100. Sowjet Armeekorps mit drei Garde-Schützendivisionen, unterstützt durch zahlreiche Panzer, laufend angegriffen. Der Feind wurde unter schweren Verluste abgewiesen. Am 29. Dezember belegte der Feind den Stützpunkt ununterbrochen mit stärkstem Feuer. Um Verluste zu vermeiden, wurde er zwar geräumt, der nachdringende Gegner aber immer wieder in Gegenstößen hinausgeworfen. In drei Tage wechselte Vanagi siebzehnmal den Besitzer. Miervaldis Adamson war jedesmal Führer dieser Unternehmen. In der Nacht zum 1. Januar 1945 blieb der Stützpunkt fest in der Hand Adamsons und seiner Männern. Das russische 100. AK (Legerkorps – *AdB*) verschwand völlig aufgerieben von der Front.'

Het tweede citaat is een uittreksel uit een officieel schrijven van 'Oberkommando Heeresgruppe Kurland' en gericht aan het 'Oberkommando des Heeres' (Berlijn). In dit militair schrijven wordt een beoordeling gegeven over de gevechtswaarde van de nog aanwezige divisies in Koerland, gedateerd 1 april 1945. De waardering is weergegeven in een viertal categorieën, waarbij I het hoogste is en V het laagste. Het betreft een twintigtal (resten van) divisies, waarvan hier de waardering voor de 19e Letse Divisie volgt:

> **'19. Waffen-Gren.Div. d. SS (lett. Nr. 2)**
> Nach ihrem Kampfwert auch für Angriffsaufgaben geeignete Division.
> Vollbringt z. Zt. erstaunliche Leistungen trotz Fehlens junger Komp.-Chefs Harte, sehr gute Führung von Div. und Rgtrn. Division *kann* an ruhigen Fronten politisch unzuverlässig werden, wodurch unabsehbare Folgen eintreten können. Deshalb z. Zt. Gruppe III.'

Mei 1945, het einde

Op 30 april 1945 pleegde Hitler zelfmoord in zijn Berlijnse bunker. De Sovjets vielen na de zesde Koerlandslag niet meer aan en concentreerden zich meer op het westen: Berlijn. De langverwachte evacuatie uit Koerland werd op 3 mei 1945 te 19.30 uur bevolen door Groot-Admiraal Dönitz, de opvolger van Hitler. Alhoewel sommi-

gen nog wel geëvacueerd zijn (overigens met de meest primitieve scheepjes) kwam voor menigeen deze opdracht te laat en bleef het gros van de troepen achter in Koerland toen ook aldaar op 8 mei de overgave werd getekend. De laatste Letten die als aanvulling voor de 19e Divisie waren bedoeld, kwamen ongetraind eind april uit Swinemünde in Koerland aan...
De meeste Letten weigerden zich over te geven en gingen ondergronds, teneinde het de Sovjets nog jaren in een soort guerilla zeer moeilijk te maken. In dat kader moet ook weer de naam van majoor Ernests Laumanis worden genoemd. Deze ondergrondse strijd hield eerst op na de Hongaarse opstand van 1956. Van de door de Sovjets gevangen genomen Letten keerde slechts een enkeling uit gevangenschap van soms 10 jaar terug...

3. Commandanten

2. lett. SS-Freiw. Brig. en 15. Waffen-Grenadier-Division der SS

18 mei 1943-5 september 1943:	SS-Brigadeführer und Generalmajor der Waffen-SS Fritz von Scholz
5 sept. 1943-15 maart 1944:	SS-Standartenführer (gepromoveerd op 09-11-1943 tot Oberführer en op 15-03-1944 tot SS-Brigadeführer en Generalmajor der Waffen-SS) Hinrich Schuldt
15 maart 1944-13 april 1944:	SS-Standartenführer Wilhelm Bock
15 april 1944-12 mei 1944:	SS-Oberführer Bruno von Streckenbach
12 mei 1944-19 mei 1944:	Waffen-Oberführer Artūrs Silgailis
19 mei 1944-8 mei 1945:	SS-Oberführer (vóór 20-08-1944 bevorderd tot SS-Brigadeführer en Generalmajor der Waffen SS en vóór 21-02-1945 tot SS-Gruppenführer en Generalleutnant der Polizei und Waffen SS) Bruno Streckenbach

4. Sterkte-overzicht

19. SS-divisie

datum	*officieren Soll/Ist*	*onderofficieren Soll/Ist*	*manschappen Soll/Ist*	*totaal Soll/Ist*
30-06-44	329	1.421	8.842	10.592
20-09-44	473/414	2.587/1.974	11.615/10.119	14.675/12.507
28-03-45	275	1.699	9.222	9.396
08-05-45				10.350

Lett. Freiw. Brigade

datum	*officieren*	*onderofficieren*	*manschappen*	*totaal*
31-12-43	239	1.133	6.661	8.033

Lett. VI. SS-Freiw. A.K.

datum	*officieren Soll/Ist*	*onderofficieren Soll/Ist*	*manschappen Soll/Ist*	*totaal Soll/Ist*
30-06-44	72	279	1.178	1.592
20-09-44	71/102	231/422	848/1.941	1.150/2.465

5. Slagorde en veldpostnummers

1. Stab 19e SS-divisie

07-01-1944 ontstaan door reorganisatie en versterking van Stab 2. lett. SS-Freiw. Brig.

A. SS-Kradmeldestaffel/Kradmeldezug
B. SS-Div.-Kartenstelle(mot.)/SS-Kartenstelle 19 (07-01-1944)
C. SS-Musikzug
D. SS-Div.-Begleit-Kompanie

Veldpost

43 500 medio 1943: Stab, SS-Kriegsber.Kp. (=B) SS-Inf.Brig. 2 u. Schutzm.Btl. 284 (=C)
13-09-1943: Stab u. Kriegsber.Kp.2. Lett. SS-Freiw.Inf.Brigade
22-12-1942: Stab u. Kriegsber.Kp.2. Lett.SS-Freiw. Brigade
10-03-1944: Stab u. Einh.2.Lett.SS-Freiw. Brigade
10-05-1944: Stab u. Einh.19.SS-Div
43 500D Arbeit Kp. Dolp
43 500N Ib Nachsch.Kp.
01 203 Gepäck Troß

2. Waffen-Gren.Regiment der SS 42 'Valdemar Veiss' (lettisches Nr. 1)

08-02-1943 ontstaan uit 21, 19 en 16. Schuma-Btl. resp. I, II en III Lettische Legion,

werd in dezelfde maand benoemd tot SS-Freiw.Rgt. der Lett.SS-Freiw. Legion.
april 1943 SS-Freiw.Rgt.1 (lettisch)
18-05-1943 SS-Freiw.Gren.Rgt.1 (Lett. Brig)
juni 1943 oprichting voltooid
september 1943 SS-Freiw. Rgt. 39
12-11-1943 SS-Freiw. Rgt. 42
SS-Freiw. Rgt. 42 (lett. Nr. 4)
16-05-1944 SS-Freiw. Rgt. 42 (lett. Nr. 1)
15-01-1945 Waffen-Gren.-Rgt. der SS 42
08-02-1943 ontstaan uit 21, 19 en 16. Schuma-Btl. resp. I, II en III Lettische Legion, werd in dezelfde maand benoemd tot SS-Freiw.Rgt. der Lett. SS-Freiw. Legion.
april 1943 SS-Freiw.Rgt.1 (lettisch)
18-05-1943 SS-Freiw.Gren.Rgt.1 (Lett. Brig)
juni 1943 oprichting voltooid
september 1943 SS-Freiw. Rgt. 39
12-11-1943 SS-Freiw. Rgt. 42
22-01-1944 SS-Freiw. Rgt. 42 (lett. Nr. 4)
16-05-1944 Waffen-Gren.Rgt.der SS 42 (lett. Nr. 1)
15-01-1945 Waffen-Gren.-Rgt. der SS 42 *Valdemar Veiss*

Veldpost

33 595 medio 1943: Rgts.Stab u.Stabs-Kp. SS-Freiw. Rgt. 4 Lett.SS-Freiw. Legion, dann Rgts.Stab u.Stabs-Kp. Lett.SS-Freiw.Rgt. 1
16-03-1944: Rgts.Stab u.Stabs-Kp. Lett.SS-Freiw.Rgt. 42
24-03-1944: Rgts.Stab u.Stabs-Kp. Lett.SS-Freiw.Gren.Rgt. 42 (19.SS-Div.)
09-06-1944: Rgts.Stab u.Stabs-Kp. Waffen-Gren.Rgt. 42 (19. SS-Div.)
05-03-1945: Rgts.Stab u.Stabs-Kp. Waffen-Gren.Rgt.Lett.Nr.1 (19.SS-Div.)

45 849 medio 1942: Stab u.1.-4.Kp.Lett. Schutzm.Abtl. 21
medio 1943: Stab I u.1.-4.Kp.SS-Freiw.Rgt.4 Lett. SS-Freiw.Legion, dann Stab I u.1.-4.Kp.SS-Freiw.Rgt1
10-03-1944: Stab I u.1.-4.Kp.SS-Freiw.Rgt.42 (2.SS-Brig.)
24-03-1944: Stab u. 1.-4.Kp.Freiw. Rgt.42 (19. SS-Div.)
09-06-1944: Stab u. 1.-4.Kp.Gren. Rgt.42 (19. SS-Div.)
08-09-1944: Stab u. 1.-4.Kp.Waffen-Gren. Rgt. 42 (19.SS-Div.)
24-02-1945: Stab u. 1.-4.Kp.Waffen-Gren. Rgt. Lett.Nr.1 (19.SS-Div.)

15 205 medio 1942: Stab u.1.-3.Kp.Lett. Schutzmannschafts-Abtl.19
medio 1943: Stab II u. 5.-8.Kp.SS-Freiw.Rgt.4 (Lett.SS-Freiw.Legion), dann Stab II u. 5.-8.Kp.Lett.SS-Freiw.Rgt.1
10-03-1944: Stab II u.5.-8.Kp.Freiw. Gren.Rgt. 42 (2.SS-Brigade)
24-03-1944: Stab II u.5.-8.Kp.Freiw. Gren.Rgt. 42 (19.SS-Div.)
09-06-1944: Stab II u.5.-8.Kp.Waffen-Gren. Rgt.42 (19.SS-Div.)
24-02-1945: Stab II u.5.-8.Kp.Waffen-GrenRgt.Lett.Nr.1(19.SS-Div.)

42 515 begin 1942: Stab u.1.-3.Hdtsch.Lett. Sich.Abtl (in veldpostoverzicht niet benoemd, *AdB*)
medio 1943: Stab III u.9.-12.Kp.SS-Freiw.Rgt.4 Lett.Freiw.Legion, dann Stab III u.9.-12.Kp.Lett.SS-Freiw. Rgt.1
10-03-1944: Stab III u.9.-12.Kp. Freiw.Gren. Rgt.42 (2.SS-Brigade)
24-03-1944: Stab III u.9.-12.Kp. Freiw.Gren. Rgt.42 (19. SS-Div.)
09-06-1944: Stab III u.9.-12.Kp. Gren.Rgt.42 (19.SS-Div.)
08-09-1944: Stab III u.9.-12.Kp. Waffen-Gren. Rgt.42 (19.SS-Div.)

06-03-1945: Stab III u.9.-12.Kp. Waffen-Gren. Rgt.1 Lett.Nr.1 (19. SS-Div.)

43 827 medio 1943: 13.I.G.Kp. SS-Freiw. Rgt.4 Lett.SS-Freiw.Legion, dann 13.I.G.Kp. Lett.SS-Freiw.Rgt.1
10-03-1944: 13.Kp.Freiw.Gren.Rgt. 42 (2.SS-Brigade)
24-03-1944: 13.Kp.Freiw.Gren.Rgt. 42 (19.SS-Div.)
09-06-1944: 13.Kp.Gren.Rgt.42 (19. SS-Div.)
08-09-1944: 13.Kp.Waffen-Gren. Rgt.42 (19. SS-Div.)
24-02-1945: 13.Kp.Waffen-Gren. Rgt.Lett.Nr.1 (19. SS-Div.)

27 775 medio 1943: 14.Pz.Jäg.Kp.Lett.SS-Freiw.Rgt.1
10-03-1944: 14.Kp.Freiw.Gren.Rgt. 42 (2.SS-Div.)
24-03-1944: 14.Kp.Freiw.Gren.Rgt. 42 (19.SS-Div.)
09-06-1944: 14.Kp.Gren.Rgt.42 (19. SS-Div.)
08-09-1944: 14.Kp.Waffen-Gren. Rgt. 42 (19.SS-Div.)
19-12-1944: gestr.
23-01-1945: 14.Kp.Waffen-Gren. Rgt. d.SS (Lett.Nr.1) (19.SS-Div.)

3. Waffen-Gren.Regiment der SS 43 'Hinrich Schuldt' (lettisches Nr. 2)

april 1943 ontstaan uit 24 en 26. Schuma-Btl. resp. I. en II./SS-Freiw.Rgt. 2 (lettisch) te Krasnoje Selo
18-05-1943 SS-Freiw.Gren.Rgt.2 (Lett. Brig)
12-06-1943 nadat 18. Schuma-Btl het III.Btl. is geworden, is oprichting voltooid
september 1943 SS-Freiw. Rgt. 40
12-11-1943 SS-Freiw. Rgt. 43
22-01-1944 SS-Freiw. Rgt. 43 (lett. Nr. 5)
16-05-1944 Waffen-Gren.Rgt. der SS 43 (lett. Nr. 2)
15-01-1945 Waffen-Gren.-Rgt. der SS 43 *Hinrich Schuldt*

Veldpost

34 300 medio 1943: Rgts.Stab u. Stabs-Kp.SS-Freiw. Rgt.5 Lett.SS-Freiw. Legion, dann Rgts.Stab u.Stabs-Kp.Lett.SS-Freiw.Rgt.2
10-03-1944: Rgts.Stab u.Stabs-Kp. Freiw.Gren. Rgt.43 (2.SS-Brig.)
24-03-1944: Rgts.Stab u.Stabs-Kp. Freiw.Gren. Rgt. 43 (19.SS-Div.)
09-06-1944: Rgts.Stab u.Stabs-Kp. Gren.Rgt. 43 (19.SS-Div.)
08-09-1944: Rgts.Stab u.Stabs-Kp. Waffen-Gren.Rgt. 43 (19.SS-Div.)
05-01-1945: Rgts.Stab u.Stabs-Kp. Waffen-Gren.Rgt. 43 (Lett.Nr.2) (19.SS-Div.)

35 118 medio 1943: Stab I u.1.-4.Kp.SS-Freiw.Rgt.5 Lett.Freiw.Legion, dann Stab I u.1.-4.Kp.Lett.SS-Freiw.Rgt.2
10-03-1944: Stab I u.1.-4.Kp.Freiw. Gren.Rgt. 43 (2.SS-Brig.)
24-03-1944: Stab I u.1.-4.Kp.Freiw. Gren.Rgt. 43 (19.SS-Div.)
09-06-1944: Stab I u.1.-4.Kp. Gren. Rgt. 43 (19. SS-Div.)
08-09-1944: Stab I u.1.-4.Kp.Waffen-Gren. Rgt. 43 (19.SS-Div.)
24-02-1945: Stab I u.1.-4.Kp.Waffen-Gren. Rgt.Lett.Nr.2 (19.SS-Div.)

36 164 medio 1943: Stab II u.5.-8.Kp.SS-Freiw.Rgt.5 Lett.Freiw.Legion, dann Stab II u.1.-4.Kp.Lett.SS-Freiw.Rgt.2
10-03-1944: Stab II u.5.-8.Kp.Freiw. Gren.Rgt. 43 (2.SS-Brig.)
24-03-1944: Stab II u.5.-8.Kp.Freiw. Gren.Rgt. 43 (19.SS-Div.)

09-06-1944: Stab II u.5.-8.Kp. Gren. Rgt. 43 (19.SS-Div.)
08-09-1944: Stab II u.5.-8.Kp.Waffen-Gren. Rgt. 43 (19.SS-Div.)
05-03-1945: Stab II u.5.-8.Kp.Waffen-Gren. Rgt.Lett.Nr.2 (19.SS-Div.)

47 278 medio 1943: Stab III u. 9.-12.Kp.SS-Freiw. Rgt.5 Lett.Freiw.Legion, dann Stab III u.9.-12.Kp.Lett.SS-Freiw.Rgt.2
10-03-1944: Stab III u. 9.-12.Kp. Freiw. Gren. Rgt.43 (2.SS-Brig.)
24-03-1944: Stab III u. 9.-12.Kp. Freiw. Gren. Rgt.43 (19.SS-Div.)
09-06-1944: Stab III u. 9.-12.Kp. Gren. Rgt. 43 (19.SS-Div.)
08-09-1944: Stab III u. 9.-12.Kp. Waffen-Gren. Rgt. 43 (19.SS-Div.)
30-01-1945: Stab III u. 9.-12.Kp. Waffen-Gren. Rgt.Lett.Nr.2 (19.SS-Div.)

33 938 medio 1943: 13.I.G.Kp. SS-Freiw. Rgt.5 Lett. SS-Freiw.Legion, dann 13.I.G.Kp. Lett.SS-Freiw.Rgt.2
10-03-1944: 13.Kp.Freiw.Gren.Rgt. 2 (2.SS-Brigade)
24-03-1944: 13.Kp.Freiw.Gren.Rgt. 43 (19.SS-Div.)
09-06-1944: 13.Kp.Gren.Rgt.43 (19. SS-Div.)
08-09-1944: 13.Kp.Waffen-Gren. Rgt.43 (19. SS-Div.)
24-02-1945: 13.Kp.Waffen-Gren. Rgt.Lett.Nr.2 (19. SS-Div.)

45 683 medio 1943: 14.Pz.Jäg.Kp.Lett.SS-Freiw.Rgt.5 Lett.SS-Freiw.Legion
10-03-1944: 14.Kp.Freiw.Gren.Rgt. 43 (2.SS-Div.)
24-03-1944: 14.Kp.Freiw.Gren.Rgt. 43 (19.SS-Div.)
09-06-1944: 14.Kp.Gren.Rgt.43 (19. SS-Div.)
08-09-1944: 14.Kp.Waffen-Gren. Rgt. 43 (19. SS-Div.)
17-11-1944: gestr.
19-12-1944: 14.Kp.Waffen-Gren. Rgt. 43 (19. SS-Div.)
17-02-1945: 14.Kp.Waffen-Gren. Rgt. Lett.Nr.2 (19.SS-Div.)

4. Waffen-Gren.Regiment der SS 44 (lettisches Nr. 6)

07-01-1944 opgericht, de bedoeling was dit te doen met als basis III/42 en III/ 43. Uiteindelijk werd I/44 gevormd uit I/Lett.SS-Freiw.Ausbildungs-Rgt. 2 (19. SS-Div.)
maart 1944 werd Lett.SS-Freiw.Ausbildungs-Rgt. 1 (19.SS-Div.) ontbonden en met het vrijkomende personeel dit regiment op sterkte gebracht; tevens werden de veldpostnummers daarvan overgenomen.
16-05-1944 Waffen-Gren.Rgt. der SS 44 (Lett. Nr. 6)

Veldpost

09 015 12-02-1944: Rgts.Stab 1.Ausb.Rgt. (2.SS-Brig).
28-02-1944: Rgts.Stab Ausb.Rgt. (2. SS-Brig).
24-03-1944: Rgts.Stab Ausb.Rgt. (19.SS-Div.)
09-06-1944: Rgts.Stab Rgt. 44 (19. SS-Div.)
08-09-1944: Rgts.Stab u.Stabs-Kp. Waffen-Gren.Rgt. 44 (19.SS-Div.)

58 978 12-02-1944: Stab u.1.-4.Kp.Ausb. Rgt. (2.SS-Brig.)
28-02-1944: Stab u.1.-4.Kp.SS-Ausb. Rgt. 1
24-03-1944: Stab u.1.-4.Kp. Ausb. Rgt. 1 (19. SS-Div.)
09-06-1944: Stab u.1.-4.Kp. Gren. Rgt. 44 (19. SS-Div.)
08-09-1944: Stab u.1.-4.Kp.Waffen-Gren. Rgt. 44 (19.SS-Div.)

10 217 12-02-1944: Stab II u.5.-8.Kp.1. Ausb. Rgt. (2. Lett.Freiw.SS-Brig.)
28-02-1944: Stab II u.5.-8.Kp.SS-Ausb. Rgt. 1 (2.SS-Brig.)
24-03-1944: Stab II u.5.-8.Kp. Ausb. Rgt. 1 (19. SS-Div.)
09-06-1944: Stab II u.5.-8.Kp. Gren. Rgt. 44 (19.SS-Div.)
08-09-1944: Stab II u.5.-8.Kp.Waffen-Gren. Rgt. 44 (19.SS-Div.)

08 570 12-02-1944: Stab III u.9.-12.Kp. 1. Ausb. Rgt. (2.SS-Brig.)
28-02-1944: Stab III u.9.-12.Kp.SS-Ausb. Rgt. 1 (2.SS-Brig.)
24-03-1944: Stab III u.9.-12.Kp. Ausb. Rgt. 1 (19.SS-Div.)
09-06-1944: Stab III u.9.-12.Kp. Gren. Rgt. 44 (19.SS-Div.)
08-09-1944: Stab III u.9.-12.Kp. Waffen-Gren. Rgt. 44 (19.SS-Div.)

59 587 11-02-1944: 13.Kp.1.Ausb.Rgt. (2. SS-Brig.)
28-02-1944:13.Kp.Ausb.Rgt.1(2.SS-Brig.)
24-03-1944: 13.Kp.Ausb.Rgt.1 (19. SS-Div.)
09-06-1944: 13.Kp.Ausb.Rgt.44 (19. SS-Div.)
08-09-1944: 13.Kp.Waffen-Gren. Rgt 44 (19.SS-Div.)

11 862 12-02-1944: 14.Kp.1.Ausb.Rgt. (2. SS-Brig.)
28-02-1944:14.Kp.Ausb.Rgt.1(2.SS-Brig.)
24-03-1944: 14.Kp.Ausb.Rgt.1 (19. SS-Div.)
09-06-1944: 14.Kp.Ausb.Rgt.44 (19. SS-Div.)
08-09-1944: 14.Kp.Waffen-Gren. Rgt 44 (19.SS-Div.)
10-11-1944: gestr.
19-12-1944: 14.Kp.Waffen-Gren. Rgt 44 (19.SS-Div.)

59 273 12-02-1944: 15.Kp.1.Ausb.Rgt. (2. SS-Brig.)
28-02-1944:15.Kp.Ausb.Rgt.1(2.SS-Brig.)
24-03-1944: 15.Kp.Ausb.Rgt.1 (19. SS-Div.)
09-06-1944: 15.Kp.Ausb.Rgt.44 (19. SS-Div.)
08-09-1944: 15.Kp.Waffen-Gren. Rgt 44 (19.SS-Div.)
19-12-1944: gestr.

N.B. Waffen-Grenadier Regiment der SS 106 (lett. Nr. 7) maakte deel uit van de legerkorpstroepen van VI. Lett. Waffen-A.K (legerkorps). Dit regiment heeft overigens tijdelijk onder bevel gestaan van de 19. SS-Div.

5. Lett. SS-Füsilier-Bataillon 19 SS-Füsilier-Bataillon 19
Waffen-Füsilier-Bataillon der SS 19
10-08-1944 geformeerd uit SS-Waffen-Feldersatzbataillon 19, dat was aangevuld met vrijwilligers uit het achterland.

Veldpost
08 471 04-04-1944: Stab u.1.-4.Kp.Füs. Btl. 19 (19.SS-Div.)
09-06-1944: Stab u.1.-4.Kp. Felders. Btl.19 (19. SS-Div.)

6. Lett.SS-Panzerjäger-Abteilung 19
SS-Panzerjäger-Abteilung 19
SS-Waffen-Panzerjäger-Abteilung 19
07-01-1944 opdracht gegeven tot oprichting uit 1. Kp. SS-Panzerjäger-Abteilung 52, waarvan juni 1944 alle veldpostnummers werden overgenomen.
In het veldpostoverzicht is eveneens opgenomen: SS-Fla-Kp. 52. James Bender geeft aan dat dit een vergissing moet zijn en zegt dat dit een batterij zou zijn geweest.

Veldpost

58 680 medio 1944: Stab u.1.-4.Kp.Pz.Jäg. Abtl.Lett. SS-Freiw.Brigade
10-03-1944: Stab u.Einh.Pz.Jäg. Abtl.52 (2.SS-Brigade)
42-03-1944: Stab u.Einh.Pz.Jäg. Abtl.52 (19.SS-Div.)
09-06-1944: Stab u.Einh.Pz.Jäg. Abtl.19 (19.SS-Div.)

58 296 medio 1944: SS-Fla.Kp.SS-Inf.Brig.2
10-03-1944: Fla.Kp. 52 (SS-Brig.2)
24-03-1944: Fla.Kp. 52 (19.SS-Div.)
09-06-1944: gestr.

7. Waffen-Artillerie-Regiment der SS 19 (lettisches Artillerie Regiment Nr. 1)

07-01-1944 opgericht als SS-Freiw.Art. Rgt. 19, waarbij de reeds bestaande SS-Art. Abtl. 52 de eerste afdeling vormde.
Veldpostnummers komen eerst voor vanaf april 1944. II Art.Abtl. werd mei/ juni '44 aan het front gevormd en was operationeel op 23-06-1944. III en IV Art.Abtl., alsook de andere subelementen van het regiment, werden in de omgeving van Vainode (Letland) gevormd en opgeleid.
22-01-1944 SS-Freiw.Art.Rgt. 19 (lettisches Art.Rgt.2)
16-05-1944 Waffen-Artillerie-Regiment der SS 19 (lettisches Art.Rgt.Nr. 1)
juli/okt 1944 III en IV Abtl. waren onder bevel gesteld bij Duitse eenheden en vochten in Zemgale, waardoor zij eerst okt '44 in Dobele verenigd werden in het regiment.
IV Abtl. werd in de late herfst van 1944 ontbonden, en in de verschillende Koerland-slagen had het regiment dus slechts de beschikking over I en III Art. Abtl., omdat II. Art. Abtl. onder bevel gesteld was van de 21. Luftw.Felddiv.
jan/feb 1945 werd in Duitsland een nieuwe IV. Schw.Art.Abtl. opgericht, maar deze heeft de 19. SS-Div. nooit bereikt.

SS-Art.Rgt.15 (met uitzondering van I. Abtl.) versterkte vanaf aug '44 tot eind van de oorlog de 19. SS-Div.

Veldpost

02 280 04-04-1944: Rgts.Stab u. Stabs-Battr.Art.Rgt. 19 (19.SS-Div.)

57 958 medio 1944: 1.Lett.SS-Art.Abtl. Lett.SS-Inf.Brigade
10-03-1944: 1.Lett.SS-Art.Abtl.52 Lett.SS-Inf. Brigade
24-03-1944: Stab I u.Einh.Art.Rgt. 19 (19.SS-Div.)

12 451 04-04-1944: Stab II u.4.-6.Battr.Art. Rgt. 19 (10.SS-Div.)

11 861 04-04-1944: Stab III u.7.-9.Battr. Art.Rgt. 19 (10.SS-Div.)

06 462 04-04-1944: Stab IV u.10.-12.Battr. Art.Rgt. 19 (10.SS-Div.)

8. Lett. SS-Freiwilligen-Flak-Abteilung 19
SS-Flak-Abteilung 19

07-01-1944 opdracht tot vorming van deze eenheid uit SS-Flak-Abtl.52
juli 1944 gedetacheerd bij en later opgenomen in SS-Flak-Btl. 15, waarmee SS-Flak-Abtl.506 werd gevormd t.b.v. het VI. Waffen-Armeekorps der SS (lettisch)

Veldpost

59 824 medio 1943: Stab u.1.-3.Battr.u. Kol.Flak-Abtl. Lett.SS-Freiw.Brig.
10-03-1944: Stab u.Einh.Flak-Abtl. (2.SS-Freiw.Brig.)
24-03-1944: Stab u.Einh.Flak-Abtl. 52 (19.SS-Div.)
19-09-1944: gestr.

9. SS-Waffen-Nachrichten-Abteilung 19

07-01-1944 opdracht tot oprichting als Lett. Nachr. Abtl. 19 uit SS-Nachrichten Kompanie 52. Alhoewel de eenheid overwegend uit

Duitsers bestond, kreeg zij toch de aanduiding 'Waffen', hetgeen afwijkend was.

Veldpost

46 594 10-03-1944: Nachr.Kp. 52 (2.SS-Brig.)
31-03-1944: Nachr.Kp. 52 (19.SS-Div.)
09-06-1944: gestr.

00 577 04-04-1944: Stab u.Einh. Nachr. Abtl.19 (19. SS-Div.)

10. SS-Waffen-Pionier-Bataillon 19

07-01-1944 opdracht gegeven tot oprichting. Gevormd op de SS-Pionierschule te Beneschau/Hradischko met hoofdzakelijk Letten als: Lett. SS Freiw. Pi. Btl. 19

Veldpost

05 918 04-04-1944: Stab u.1.-3.Kp.Pi.Btl.19 (19.SS-Div.)

11. Lett. SS-Freiwilligen Nachschub Rgt. 19
SS-Nachschub Truppe 19

Opgericht in maart 1944 op grond van een op 07-01-1944 gegeven opdracht.

Veldpost

10 457 04-04-1944: StabDiv.Nachsch.Tr.19 (19.SS-Div.)

58 009 medio 1943: 1.gr.Fahrkol.Lett.SS-Inf.Brig.
08-03-1944: 1.gr.Fahrkol.Lett.2.SS-Inf. Brig.
24-03-1944: 1.gr.Fahrkol.52 (19.SS-Div.)
09-06-1944: gestr.

02 659 04-04-1944: 1.Kraftf.Kp.Div. Nachsch.Tr.19 (19.SS-Div.)
21-08-1944: 1.Kraftf.Kp. Nachsch. Tr.19 (19.SS-Div.)

15 386 04-04-1944: 2.Kraftf.Kp.Div. Nachsch.Tr.19 (19.SS-Div.)
09-06-1944: 1.Fahrschwdr.Div. Nachsch.Tr.19 (19.SS-Div.)
21-08-1944:1.Fahrschwdr.Nachsch. Tr.19 (19. SS-Div.)

56 494 medio 1943: 2.gr.Fahrkol.Lett.SS-Inf.Brig.
10-03-1944: 2.gr.Fahrkol.52. (2.SS-Inf.Brig.)
24-03-1944: 1.gr.Fahrkol.52 (19.SS-Div.)
09-06-1944: gestr.

13 867 04-04-1944: 3.Kraftf.Kp.Div. Nachsch.Tr.19 (19.SS-Div.)
09-06-1944: 2.Fahrschwdr.Div. Nachsch.Tr.19 (19.SS-Div.)
21-08-1944:2.Fahrschwdr.Nachsch. Tr.19 (19. SS-Div.)

56 201 medio 1944: gr.Kw.Kol.Lett.SS-Inf. Brig.
10-03-1944: gr.Kw.Kol. Lett.2.SS-Inf.Brig.
24-03-1944: gr.Kw.Kol.52 (19.SS-Div.)
09-06-1944: gestr.

11 158 04-04-1944: Nachsch.Kp.Div. Nachsch.Tr. 19 (19.SS-Div.)
21-08-1944: Nachsch.Kp.Nachsch. Tr. 19 (19.SS-Div.)

47 466 medio 1943: SS-Kw.Werkst.Zug SS-Inf.Brig.2
10-03-1944: Werkst.Kp.52 (2.SS-Inf. Brig.)
24-03-1944: Werkst.Kp.52 (19.SS-Div.)
09-06-1944: gestr.

03 927 04-04-1944: Werkst.Kp.Div. Nachsch.Tr. 19 (19.SS-Div.)
21-08-1944:Werkst.Kp.Nachsch.Tr. 19 (19.SS-Div.)

12. SS-Wirtschafts-Bataillon 19
SS Verwaltungstruppen-Abteilung 19

Juni 1944 opgericht

15-08-1944 hernoemd in SS-Verwaltungstruppen-Abteilung 19

Veldpost

04 696 04-04-1944: Bäck.Kp.Wi.Btl.19 (19. SS-Div.)
01-08-1944: Bäck.Kp.Verw.Tr. Abtl. 19 (19.SS-Div.)

11 026 04-04-1944: Schlächt.Kp.Wi.Btl.19 (19.SS-Div.)
08-09-1944: Schlächt.Kp.Verw.Tr. Abtl.19 (19. SS-Div.)

09 542 04-04-1944: Verpfl.Amt Wi.Btl.19 (19.SS-Div.)
08-09-1944: Verw.Kp.Verw.Tr. Abtl.19 (19.SS-Div.)

13. SS Sanitäts-Kompanie 19

Veldpost

58 895 medio 1943: San.Kp.Lett.SS-Inf. Brig.
10-03-1944: San.Kp.52 (2.SS-Inf. Brig)
24-03-1944: San.Kp.52 (19.SS-Div.)
09-06-1944: San.Kp.19 (19.SS-Div.)

11 993A 04-04-1944: 2.San.Kp.19 (19.SS-Div.)

11 993B 04-04-1944: Tr.Entg.Zug 19 (19.SS-Div.)

56 327 medio 1944: Kr.Kw.Zug Lett. SS-Freiw.Brig.
10-03-1944: Kr.Kw.Zug 52 (2.SS-Inf.Brig)
24-03-1944: Kr.Kw.Zug 52 (19.SS-Div.)
09-06-1944: Kr.Kw.Zug 19 (19.SS-Div.)

14. SS-Veterinär-Kompanie 19

Toegeleverd door de formatiestaf van de 15. SS-Div.

Veldpost

58 519 medio 1943: Vet.Kp.Lett.Freiw. Brig.
10-03-1944: Vet.Kp. (2.SS-Freiw. Brig.)
24-03-1944: Vet.Kp. 52 (19.SS-Div.)

15. Feldpostamt

Van dit veldpostkantoor 19 SS zijn de kengetallen (gebruikt bij onder andere aangetekende post) 350 en 118 bekend. Het laatste kennummer zal wel aan een 'Zweigstelle' hebben toebehoord.

Veldpost

10 512 medio 1943: Feldpostamt SS-Inf. Brig. 2
04-10-1943: SS-Feldpostamt Lett. Freiw.Brig. 2
08-03-1944: SS-Feldpostamt 19 (19. SS-Div.)

16. Feldgendarmerie Trupp 19 (52)

In deze eenheid dienden geen Letten. Zoals reeds eerder bij de Nachrichten Kompanie opgemerkt, is het ook hier vreemd dat de naam later gewijzigd werd in SS-Waffen-Feldgendarmerie-Trupp 19. Het voorvoegsel 'Waffen' werd bij Duitse eenheden niet gebruikt.

Veldpost

47 836 medio 1943: Feldgend.Tr.SS-Inf. Brig. 2
10-03-1944: Feldgend.Tr.52 (2.SS-Brig)
24-03-1944: Feldgend.Tr.52 (19.SS-Div.)
09-06-1944: Feldgend.Tr.19 (19.SS-Div.)

17. SS-Feldersatz-Bataillon 19

Met opdracht van 07-01-1944 in april 1944

gevormd door reorganisatie van II. Btl. Lett. Freiw.-Ausbildungs-Rgt. 2. Diende juli/aug '44 als gevechtseenheid en werd toen, naar zijn commandant Laumanis, Laumaņa Bataljons genoemd. Versterkt door vrijwilligers vanuit het achterland, werd het op 10-08-1944 geconverteerd in het Waffen-Füsilier-Btl. der SS, waarna een nieuw Feldersatz-Btl. 19 werd gevormd.

Veldpost

14 937 24-04-1944: Stab u.1.-5.Kp.SS-Felders.Btl.19
09-06-1944: gestr.

08 471 04-04-1944: Stab u.1.-4.Kp.Füs. Btl. 19 (19.SS-Div.)
09-06-1944: Stab 1.-5.Kp.Felders. Btl.19 (19.SS-Div.)

18. Lettisches SS-Freiwilligen-Ausbildungs-Regiment 1 (19. SS-Div.)

Dit regiment werd januari 1944 te Rīga gevormd als SS-Ausbildungs-Regiment der 2. Lett. Brig. Nr. 1 en bestond uit een staf, I(1.-4.), II(5.-8.), III(9.-12.), 13., 14. en 15. Oprichting voltooid februari 1944. Ontbonden maart 1944; de manschappen werden gebruikt om het 44. Rgt. op sterkte te brengen. Niet in het veldpostoverzicht opgenomen.

19. Lettisches SS-Freiwilligen-Ausbildungs-Regiment 2 (19. Lett. SS-Div.)

Januari 1944 gevormd te Vaiņode als SS-Ausbildungs-Regiment der 2. Lett. Brig. Nr. 2 met dezelfde samenstelling als Nr. 1, echter zonder de 15. Kp.

Oprichting voltooid februari 1944 en maart 1944 werd het I. Btl. naar de 19. SS-Div. aan het front gezonden als I./ 44. De overigen kwamen bij de divisie in april/mei '44, waarbij II. Btl. werd hernummerd in Felders. Btl. 19.

Februari 1945 werden de veldpostnummers overgenomen door het Ausbildungs-Regiment der 19. SS-divisie.

Veldpost

06 010 28-02-1944: Rgts.Stab Ausb.Rgt.2 (2.SS-Brig.)
24-03-1944: Rgts.Stab Ausb.Rgt.2 (19.SS-Div.)
11-02-1945: gestr.

09 193 28-02-1944: Stab I u.1.-4.Kp. Ausb. Rgt. (2.SS-Brig.)
02-03-1944: Stab I u.1.-4.Kp. Ausb. Rgt.2 (2.SS-Brig.)
24-03-1944: Stab I u.1.-4.Kp. Ausb. Rgt.2 (19. SS-Div.)
11-02-1945: gestr.

05 829 28-02-1944: Stab II u.5.-8.Kp. Ausb. Rgt. (2.SS-Brig.)
24-03-1944: Stab II u.5.-8.Kp. Ausb. Rgt.2 (19. SS-Div.)

02 042 28-02-1944: Stab III u.9.-12.Kp. Ausb.Rgt.2 (2. SS-Brig.)
24-03-1944: Stab III u.9.-12.Kp. Ausb.Rgt.2 (19.SS-Div.)
11-02-1945: gestr.

10 293 28-02-1944: 13.Kp. Ausb.Rgt.2 (2. SS-Brig.)
24-03-1944: 13.Kp. Ausb.Rgt.2 (19. SS-Div.)
16-02-1945: gestr.

03 773 28-02-1944: 14.Kp. Ausb.Rgt.2 (2. Lett.SS-Freiw.Brig.)
24-03-1944: 14.Kp. Ausb.Rgt.2 (19. Lett.SS-Freiw.Div.)
05-04-1944: 14.Kp.Ausb.Rgt.2 (19. SS-Div.)
11-02-1945: gestr.

6. Afkortingen

Om ook dit artikel 'zelfdragend' te

houden is hieronder hetzelfde overzicht van gebruikte afkortingen opgenomen zoals dat ook in een vorig nummer werd weergegeven.

	Duits	*Nederlands*	*Engels*
Abtl.	Abteilung	Afdeling	battalion
A.K.	Armeekorps	Legerkorps	army corps
Art.	Artillerie	Artillerie	artillery
Bäck.	Bäckerei	bakkerij	bakery
Battr.	Batterie	Batterij	battery
Betr.St.	Betrieb Stoff	brandstof	pol
Btl.	Bataillon	Bataljon	battalion
Div.	Division	Divisie	division
Einh.	Einheit(en)	eenheid/eenheden	unit
Est.	Estland/Estnisch	Estland/Estisch	Estonia
Felders.	Feldersatz	reserve te velde	reserve
Feldgend.	Feldgendarmerie	marechaussee	Mil. Police
Fla.	Flugabwehr	luchtdoelartillerie	AAA
Flak	Flugzeugabwehrkanone	lua-geschut	AA-gun
Freiw.	Freiwillige	vrijwillige	volunteer
Fu.	Funk	radio	radio
Füs.	Füsilier	fuselier/infanterist	rifleman
Gesch.	Geschütz	geschut	gunnery
Gren.	Grenadier	grenadier/infanterist	rifleman
I.G.	Infanteriegeschütz	infanteriegeschut	infantrygun
Jäg.	Jäger	jager	hunter
Kdr.	Kommandeur	commandant	commander
Kol.	Kolonne	colonne	column
Kr.Kw.	Kranken Kraftwagen	ziekenauto	ambulance

	Duits	*Nederlands*	*Engels*
Kriegsber.	Kriegsberichter	oorlogscorrespondent	war correspondent
le.	leichte	lichte	light
Lett.	Lettland/Lettische	Lets/Letse	Latvian
Nachr.	Nachrichten	verbindingen	signals
Nachsch.	Nachschub	bevoorrading	supply
Nr.	Nummer	nummer	number
Pi.	Pionier	genie/genist	engineer
Pz.	Panzer	pantser/tank	armoured/tank
Radf.	Radfahr(er)	wielrijder	cyclist
Rekr.	Rekruten	rekruut	recruit
Rgt.	Regiment	regiment	regiment
San.	Sanitäts-	geneeskundig	medical
Sch.	Schutz	bescherming/beveiliging	protection
Schlächt.	Schlächterei	slagerij	butchery
Schuma	Schutzmannschaft	beveiligingseenheid	security unit
schw.	schwerer	zware	heavy
Schwdr.	Schwadron	eskadron	squadron
SS	Schutzstaffel	politieke en militaire organisatie in Hitler-Duitsland	
Telegr.	Telegrafie	telegrafie	telegraphy
Tr.	Trupp, Truppe, Truppen	troep	troop
u.	und	en	and
Verpfl.	Verpflegung	verpleging	maintenance
Versorg.	Versorgung	verzorging	service
Verw.	Verwaltung	bestuur/administratie	administration

	Duits	*Nederlands*	*Engels*
Vet.	Veterinär	dierenarts	veterinary
Werkst.	Werkstatt	werkplaats	workshop
Wi.	Wirtschaft	economie	economy

7. Bibliografie

I. *Die Waffen-SS*, K.G. Klietman; Der Freiwillige, Osnabrück, 1965.

II. *An deutscher Seite*, H.W. Neulen; Universitas, München, 1985.

III. *Foreign legions of the Third Reich, Volume 4*, David Littlejohn M.A., A.L.A.; R. James Bender Publishing, San José, 1987.

IV. *Uniforms, organization and history of the Waffen-SS, Volume 4 and 5*, Hugh Page Taylor, assisted by Roger James Bender; R. James Bender Publishing, San José, 1982.

V. *Heeresgruppe Nord 1941-1945*, Werner Haupt; Bad Nauheim, 1966/1967.

VI. Suchdienst des Deutschen Roten Kreuzes, München, 1961/1962; *Einheitenrahmen Band V, Divisionsschicksale Band II.*

VII. *Die Ordnungspolizei*, Georg Tessin e.a.; Koblenz, 1957.

VIII. *Verbände und Truppen der deutschen Wehrmacht und Waffen-SS im Zweiten Weltkrieg 1939-1945*, 14 Bände, Dr. Georg Tessin; Osnabrück, 1979 e.v.

IX. *Die Deutsche Feldpostübersicht 1939-1945*, 3 Bände, Norbert Kannapin; Osnabrück, 1980.

X. *Die deutsche Feldpost, Organisation und Lokalisation 1939-1945*, Norbert Kannapin; Osnabrück, 1979.

XI. *Über die Lokalisierung der deutschen Feldpostämter 1939-1945*, Günter Fuchs; Böblingen, 1972.

XII. *Das war Kurland: Die sechs Kurland-Schlachten aus der Sicht der Divisionen*, Werner Haupt, Podzun-Pallas, 1987.

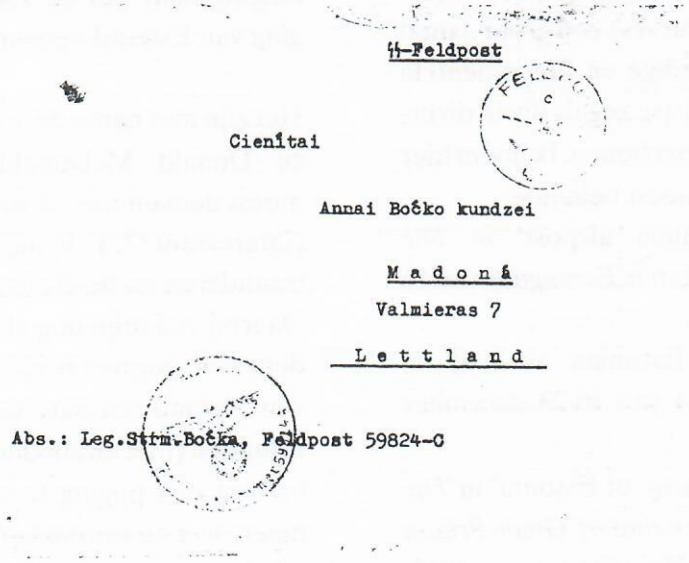

♦ Brief naar Madona onder veldpostnummer 59 824: staf en eenheden van de 52e afdeling luchtdoelartillerie van de Letse negentiende SS-divisie

DE TOESLAGZEGELS TEN BATE VAN DE OORLOGSSLACHTOFFERS ESTLAND, 1920

ANDRÉ DE BRUIN

Hebt u wel eens gehoord van Donald McDonald? Nee, ik bedoel hier niet Ronald McDonald, van 'een plons voor een kinderfonds' en ook niet 'Big Mac', zoals één van hun hoofdprodukten wel eens wordt genoemd... Ik bedoel hier Donald McDonald, die ik in dit verband eerder de bijnaam Big Phil(atelist) Donald zou willen geven. Wie was deze Donald McDonald en wat heeft hij met de filatelie van Estland te maken?

Donald McDonald (1889-1979) woonde in Engeland en werkte daar als scheikundige. Tot zover nauwelijks interessant voor ons, ware het niet dat deze man van jongsaf aan een grote voorliefde voor de filatelie aan de dag legde met een bijzondere interesse voor de kenmerken van de postzegels van Estland. Bekend zijn van hem (al dan niet in samenwerking met de Australiër J.R.W. Purves) een groot aantal zeer lezenswaardige en fundamentele artikelen over Estse zegels die in diverse bladen zijn verschenen. Ik noem hier enkele van de meest bekende:

- 'The Estonian airpost' in *The Stamp Collectors Fortnightly* van 16 mei 1931;
- 'The first Estonian air-mail' in *BJRP* nr. 44 van 16-23 december 1970;
- 'The first issue of Estonia' in *The Philatelic Journal of Great Britain* van september 1941 tot juni 1942;
- 'The Smith and Weaver Stamps of 1922-1928' in *The London Philatelist*, 1962 en 1963;
- 'The Viking Ship stamps of Estonia' in *The London Philatelist*, 1975 en 1976.

Een aantal van deze standaard-artikelen zijn ook opgenomen in diverse nummers van *Eesti Filatelist*, het verenigingsblad van de Zweedse vereniging van Estland-verzamelaars: EFÜR.

Het zijn met name de artikelen van deze Donald McDonald waaraan ik moest denken toen ik mij afvroeg welk (interessant???) thema ik zou willen bestuderen en beschrijven in ons blad. Daarbij viel mijn oog al spoedig op de door hem nog niet beschreven uitgaven van Estland ten bate van de oorlogsinvaliden (met en zonder opdruk) en ik besloot een poging te doen daar wat meer over te ontdekken en dat op te schrijven.

Het is daarbij mijn bedoeling een alge-

meen overzicht te geven, dit daar waar mogelijk te verbijzonderen, zonder echter te differentiëren tot de kleinst mogelijke details. Dat laatste zou naar mijn mening de leesbaarheid niet ten goede komen.

Literatuur

De belangrijkste door mij geraadpleegde literatuur is:

- *Kohl-Briefmarken-Handbuch*, 11. Auflage, Lieferung 11, blzn. 389, 390 en 392: 'Estland' door Dr. Jur. W. Schönherr.
- *Eesti Filatelist* nr. 28, 29 en 31: 'Distinguishing features of Jaan Lubi forgeries of Estonian stamps' door Erik Sjögren, resp. blzn. 26, 27 en 31; 18, 19, 20 en 21; 20, 21, 22, 23, 24 en 25.
- *Estland Handboek* door Vambola Hurt en Elmar Ojaste.
- *EESTI postmarkide, tervikasjade ja ajutiste postitemplite NIMEKIRI* door I. Weiner.
- *Michel catalogus Europa-Oost*
- *Schach den Fälschungen* door Dr. A. Schroeder (5. Lieferung 1938, blz. 8 en 9).

Algemeen

Aanleiding tot het uitgeven van de hier beschreven postzegels (*Michel* nrs. 21 en 22 en de latere opdrukzegels nrs. 25 en 26) was de schrijnende behoefte tot steun aan de vele oorlogsinvaliden en wezen, die na de Eerste Wereldoorlog en de naadloos daarop volgende onafhankelijkheidsstrijd in Estland waren achtergebleven. Deze steun kostte geld en geld was schaars. Zoals in vele andere gevallen bedacht men ook in het Estland van die dagen, dat de staat door de filatelie extra inkomen zou kunnen verwerven. De list die men bedacht, bestond uit *toeslagzegels*; overigens de eerste, maar zeker niet de laatste van de zelfstandige republiek Estland. De toeslag bestond uit 10 Penni voor het zegel van 35 Penni (*Michel* nr. 21) en een toeslag van 15 Penni voor het zegel van 70 Penni (*Michel* nr. 22). Het moge duidelijk zijn dat de extra uitgaven voor de toeslag niet in de porti werden doorberekend, doch geacht werden ten goede te komen aan het gestelde humanitaire doel. Ook bij de opwaardering van de zegels, door opdruk, tot 1 resp. 2 Mark, bleef de oorspronkelijke toeslag initieel ongewijzigd (zie wat dit betreft overigens de opmerkingen die hierover later worden gemaakt). Het was de bedoeling dat de zegels (zonder en met opdruk) uitsluitend voor het binnenlands postverkeer zouden worden gebruikt; frankeringen naar het buitenland komen echter voor en werden kennelijk gedoogd.

Het ontwerp

Het ontwerp van de zegels is van Karl Jürgens (Estisch: Kaarel Joon) en bestaat uit een tweetal taferelen die de ontvangst bij thuiskomst van een aantal oorlogsinvaliden voorstellen. Het oorspronkelijke ontwerp werd in het hoofdpostkantoor van Tallinn, mede

aan de hand van een aantal voorbeelden, over dan wel opnieuw getekend.

Het papier

Het papier stamt uit de papierfabriek van Räpina, is van een slechte tot zeer slechte kwaliteit, geel-grauw van kleur en is vergelijkbaar met het papier dat werd gebruikt voor de viking-zegels (*Michel* nr. 13y, 23 en 24).

De gom

Bij de oorspronkelijk uitgifte is de gom bruinachtig van kleur en vaak onregelmatig verdeeld; soms streperig en/of korrelig van structuur (het lijkt soms wel een maanlandschap!). De latere opdrukzegels werden opnieuw gegomd, nadat de oude gom was verwijderd. De nieuw aangebrachte gom heeft over het algemeen een egaal, glanzend oppervlak.

Druk

De beide zegels werden zonder opdruk in één oplage onder staatstoezicht gedrukt in de drukkerij van Ed. Bergman in Tartu. Gedrukt werd in steendruk en wel in twee gangen, per drukgang één kleur. Nadat de totale oplage was gedrukt, werden de drukstenen vernietigd.
Door het gekozen procédé, het minderwaardige papier, de gebruikte inkt en gom (dat laatste zeker voor de niet-overdrukte zegels) zijn de zegels gebrekkig uitgevoerd. De in kleur uitgevoerde tekst en cijfers zijn veelal uitgelopen en onzuiver, de witte delen van het beeld zijn, door eveneens een te sterke kleuring, vaak te dun en iel. Er komen veel druktoevalligheden voor en verschuiving van het middenstuk en (in voorkomend geval) de opdruk, zowel naar boven of naar beneden, naar links of naar rechts, behoort eerder tot het normale patroon dan dat het een toevalligheid is. Ten behoeve van het positioneren van de tweede drukgang is een tweekleurig passerkruis aangebracht. Schönherr schrijft dat dit is aangebracht op de bovenste en onderste rand van het drukvel, mijn waarneming is echter dat dit links en rechts werd aangebracht. De blauwe kleur van *Michel* nr. 22 heeft veelal een opvallende, metaalachtige glans.
Gedrukt werd in steendruk, ook wel vlakdruk genoemd.
De opdruk die later werd aangebracht, is uitgevoerd in boekdruk, ook wel hoogdruk genoemd.

Opmaak van het drukvel

Gedrukt werd, zoals reeds gezegd, in steendruk. Om dit iets te verduidelijken volgt hier eerst een korte uitleg over de voornaamste handelingen.
Van het ontwerp wordt eerst een moeder-cliché op steen gemaakt. Dit cliché wordt dan langs fotografische weg in een beperkt aantal vermenigvuldigd. Het produkt dat dan ontstaat, wordt de *hulpsteen* genoemd. Deze hulpsteen wordt wederom in het vereiste aantal vermenigvuldigd en de resultaten vor-

men de basis waarmee de samengestelde steen wordt gemaakt waarmee uiteindelijk de drukvellen worden gedrukt. Voor deze zegels werden drukvellen gemaakt van 260 zegels. Het leek mij zeer interessant uit te zoeken of en zo ja hoe deze hulpstenen zijn te determineren en of er nog meer wetenswaardige zaken zouden zijn te ontdekken.

Uit de literatuur weten wij, ik heb het al gezegd, dat de drukvellen bestonden uit 260 zegels. Hoe herkennen we nu de hulpsteen? Dat lijkt moeilijker dan het is. De truc is een repeterend patroon te ontdekken, immers de overeenkomstige zegels die met de diverse hulpstenen zijn afgedrukt, vertonen een grote mate van overeenstemming. Nu speelt ons het geluk een beetje in de kaart. De meesten van ons weten wel dat er bij *Michel* nrs. 21/25 een significante variant bestaat, en wel de variant waarbij de dakvormige ornamenten in de bovenrij op één plaats met elkaar zijn verbonden: een zogenaamde *brug*.

♦ Figuur 1: Zegel met 'brug'

Door nu veel veldelen nauwkeurig in hun samenhang te bekijken (voorwaarde is natuurlijk wel dat je veldelen ter beschikking hebt, maar zonder materiaal kunnen we nu eenmaal geen onderzoek plegen) komen we erachter dat de hulpsteen bestaat uit 25 zegels: 5 horizontaal en 5 verticaal. Hebben we dat eenmaal vastgesteld, dan is het een kwestie van vasthoudendheid, en met name tijd, om nog andere typische kenmerken van de zegels van de hulpsteen te ontdekken. Laten we afspreken dat we bij het determineren van de zegels van de hulpsteen spreken van de *primaire kenmerken* en de zo gevonden plaatsnummers merken met een *P*. Er komen namelijk nog andere karakteristieke varianten voor, deze repeteren echter niet in de hulpsteen, doch komen slechts éénmaal in het drukvel voor. Deze varianten noemen we de *secundaire kenmerken* en doen het desbetreffende plaatsnummer voorafgaan door de prefix *S*. Hierop voortborduurend zouden we de druktoevalligheden (varianten die bij toeval eenmalig ontstaan) ook bijvoorbeeld als *tertiaire varianten* kunnen benoemen, maar dat gaat mij te ver. Daar is feitelijk ook geen aardigheid aan. Onderstaand een poging duidelijk te maken hoe de hulpstenen in het drukvel zijn gesitueerd. Hopelijk kan ik met dit tekeningetje mijn verhaal zodanig duidelijk maken dat ik u een aanmerkelijk stuk werk bespaar, iets wat ik mijzelf natuurlijk niet heb kunnen besparen. Maar ik heb er toch lol in gehad.

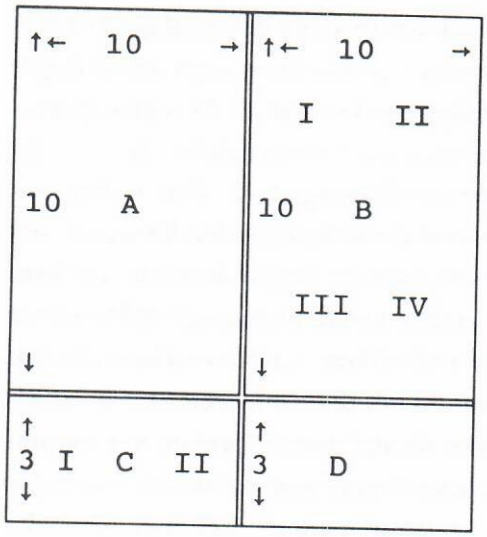

♦ Figuur 2: De samenstelling van het drukvel

Zoals u ziet, is in figuur 2 schematisch de samenstelling van het drukvel weergegeven, waarbij de veldelen die aan het loket zijn verkocht, de hoofdletters *A* en *B* hebben gekregen, zijnde de veldelen bestaande uit 100 zegels, respectievelijk de letters *C* en *D* voorzover het de veldelen met 30 zegels betreft. De veldelen *A* en *B* zijn in een viertal kwadranten te verdelen, aangegeven in loketvel *B* met de romeinse cijfers I, II, III en IV, zijnde de vier hulpstenen. De veldelen *C* en *D* bevatten slechts de bovenste drie rijen van de hulpstenen I en II (zie *C*).

In het drukvel werd *Michel* nr. 21/25 staand gedrukt, terwijl *Michel* nr. 22/26 ten opzichte van het zegelbeeld (landscape) 90 naar links werd gedraaid, zodat, aangezien de afmetingen identiek zijn, eenzelfde opmaak ontstond.

♦ Figuur 3: Hulpsteen Portrait, *Michel* nr. 21

♦ Figuur 4: Hulpsteen 90° Landscape, *Michel* nr. 22

Perforatie

De zegels werden ongeperforeerd uitgegeven en aan het loket verkocht. Privé getande zegels en zegels met een zogenaamde 'Postmeisterzähnung' kunnen echter worden aangetroffen, ook op echt gelopen stukken. Postmeestertandingen zijn bekend van Narva, Paide, Paldiski, Postvagun (treinperforatie) en Võhma.

♦ Figuur 5: Paide ♦ Figuur 6: Võhma

Schönherr geeft aan dat er 'enkele vellen' van *Michel* nr. 21 in Tartu als proef werden voorzien van een provisorische perforatie door middel van een radeerwieltje. U weet wel, zo'n tandwieltje waarmee patronen worden gekopieerd. Ik heb deze zegels nog nooit gezien, laat staan op brief...

Geldigheid

Volgens Schönherr werd *Michel* nr. 21 op 26 juni 1920 uitgebracht, *Michel* nr. 22 echter reeds op 22 juni 1920. Het was de bedoeling de oorspronkelijke zegels (*Michel* nr. 21 en 22) op 1 mei 1921 niet meer aan de loketten te verkopen; dit werd echter uitgesteld tot 1 juli 1921. Einde van de geldigheid der zegels was 1 april 1926, zodat de zegels, door de tussentijdse tariefsverhogingen, gedurende de laatste jaren der geldigheid eigenlijk al niet meer bruikbaar waren.

De opdrukzegels *Michel* nr. 25 en 26 kwamen respectievelijk op 6 november en 6 oktober 1920 aan het loket (wederom volgens Schönherr). Datum einde geldigheid is respectievelijk 31 maart 1926 en 31 december 1940 (*Handboek*). Schönherr geeft hier een iets andere visie, namelijk 1 april 1926 voor *Michel* nr. 25, waarbij de zegels tijdelijk, te weten van 1 december 1921 tot 27 april 1922 niet aan de loketten werden verkocht. Op de laatstgenoemde datum werden de onverkocht gebleven restanten (639.964 voor *Michel* nr. 25 en een ongeveer gelijk aantal voor *Michel* nr. 26) wederom ten verkoop aangeboden, nu echter zonder dat de toeslag betaald hoefde te worden. Einde geldigheid voor *Michel* nr. 26 wordt door hem niet aangegeven, aangezien hij vóór deze datum overleed en dat dus niet kon rapporteren.

Vervalsingen

Van alle hier bedoelde zegels komen vervalsingen voor. Schroeder omschrijft deze als volgt:

> 'De vervalsingen van deze zegels zijn redelijk goed gelukt en zijn ongetwijfeld alle van dezelfde herkomst' (Jaan Lubi – *AdB*).

Bij de 35 + 10 penni biedt de ietwat afwijkende kleur een goed aanknopings-

punt. Het 'rood' van de vervalsing is wat heller en wat kalkachtig; bij het origineel neigt deze kleur naar bruinrood. Ook het middenstuk heeft een iets andere kleur. Heeft het origineel een olijfgroene kleur, de vervalsing neigt naar olijfgeel. Ook de tekening is anders. De vervalsing heeft kleinere, meer spitse driehoekige ornamenten in de omranding, bovendien zijn de 1 en de 0 verschillend van grootte, terwijl de 'vaan' in de 5 van 35 ietwat naar boven is gericht.

Bij de 70+35 penni zijn de kleuren meer waarheidsgetrouw, wellicht wat lichter, zonder de metaalachtige glans die het origineel kenmerkt. De tekening daarentegen kenmerkt zich door opmerkelijke verschillen. De beide muntaanduidingen zijn bij de vervalsing dunner en kleiner; de blauwe, driehoekige ornamenten in de omlijsting zijn daarentegen aanmerkelijk krachtiger uitgevoerd. De druk is in het algemeen zuiverder dan bij het origineel. Geringe verschillen in grootte komen ook bij het origineel voor en zijn derhalve geen kenmerk van de vervalsing. Deze verschillen in afmeting worden veroorzaakt door papiercontracties bij het drukken en het aanbrengen van de gomlaag.

Voor beide vervalsingen geldt dat het papier redelijk met de werkelijkheid overeenkomt, alhoewel het sterk in dikte varieert. Ook opdrukvervalsingen komen voor en zijn als zodanig op grond van bovenstaande beschrijving te herkennen. Gestempelde vervalste zegels kunnen ook herkend worden aan het vervalste stempel. Het zou te ver voeren hier verder door te gaan op het fenomeen vervalste stempels, misschien een volgende keer. Bij de opdrukzegels is het de moeite waard ook naar de gom te kijken (indien aanwezig). De opdrukzegels kenmerken zich immers door een later aangebrachte gladde gomlaag.

Indien u geïnteresseerd bent in de specifieke kenmerken van de vervalsingen door Jaan Lubi van deze twee zegels (met opdruk vier), dan mag ik u verwijzen naar een artikel van Erik Sjögren in *Eesti Filatelist* van 1987, waarin uitgebreid wordt ingegaan op de vier verschillende typen die van deze vervalsing bestaan. Overigens komen in dat artikel ook andere vervalsingen van Jaan Lubi aan de orde. Een goed en lezenswaardig artikel.

Posttarieven

Het zou te ver voeren hier alle mogelijke tarieven op te sommen die gedurende de gehele looptijd van de vier zegels gangbaar zijn geweest. Laat ik mij beperken tot de meest moeilijke periode, zijnde de initiële verkoopperiode, dat wil zeggen van juni 1920 tot juli 1921 voor de zegels zonder opdruk en van oktober 1920 tot december 1921 voor de zegels met opdruk. Van deze periode geef ik alleen maar de meest belangrijke tarieven in relatie tot de frankeerwaarde van de zegels. Opgemerkt moet worden dat de zegels eigenlijk alleen voor het binnenlandse postverkeer waren bedoeld, echter aangezien fran-

keringen naar het buitenland kennelijk gedoogd werden, zal ook naar die tarieven worden gekeken.

Brieven

Lokaal

01-01-1920 - 30-06-1920

1e gewichtsklasse tot 15 gram	35 Penni
2e gewichtsklasse 16-30 gram	70 Penni
3e gewichtsklasse 31-45 gram	1,05 Mark
elke 15 gram meer	35 Penni

01-07-1920 - 09-04-1921

1e gewichtsklasse tot 15 gram	1 Mark
2e gewichtsklasse 16-30 gram	2 Mark
3e gewichtsklasse 31-45 gram	3 Mark
elke 15 gram meer	1 Mark

10-04-1921 - 31-12-1923

1e gewichtsklasse tot 20 gram	2 Mark
2e gewichtsklasse 21-40 gram	3 Mark
3e gewichtsklasse 41-60 gram	4 Mark
elke 20 gram meer	1 Mark

Binnenland

01-01-1920 - 30-06-1920

1e gewichtsklasse tot 15 gram	70 Penni
2e gewichtsklasse 16-30 gram	1,40 Mark
3e gewichtsklasse 31-45 gram	2,10 Mark
elke 15 gram meer	70 Penni

01-07-1920 - 09-04-1921

1e gewichtsklasse tot 15 gram	2 Mark
2e gewichtsklasse 16-30 gram	4 Mark
3e gewichtsklasse 31-45 gram	6 Mark
elke 15 gram meer	2 Mark

10-04-1921 - 31-12-1923

1e gewichtsklasse tot 20 gram	5 Mark
2e gewichtsklasse 21-40 gram	7,5 Mark
3e gewichtsklasse 41-60 gram	8,5 Mark
elke 20 gram meer	1 Mark

Buitenland

01-01-1920 - 30-06-1920

1e gewichtsklasse tot 15 gram	1,25 Mark
2e gewichtsklasse 16-30 gram	2,50 Mark
3e gewichtsklasse 31-45 gram	3,75 Mark
elke 15 gram meer	1,25 Mark

01-07-1920 - 09-04-1921

1e gewichtsklasse tot 15 gram	2,50 Mark
2e gewichtsklasse 16-30 gram	5,00 Mark
3e gewichtsklasse 31-45 gram	7,50 Mark
elke 15 gram meer	2,50 Mark

10-04-1921 - 31-10-1922

1e gewichtsklasse tot 20 gram	10 Mark
2e gewichtsklasse 21-40 gram	15 Mark
3e gewichtsklasse 41-60 gram	20 Mark
elke 20 gram meer	5 Mark

Drukwerk

Lokaal

01-01-1920 - 30-06-1920

1e gewichtsklasse tot 15 gram	10 Penni
2e gewichtsklasse 16-100 gram	20 Penni
3e gewichtsklasse 101-200 gram	40 Penni
elke 100 gram meer	20 Penni

01-07-1920 - 09-04-1921

1e gewichtsklasse tot 50 gram	25 Penni
2e gewichtsklasse 51-100 gram	50 Penni
3e gewichtsklasse 101-150 gram	75 Penni
elke 50 gram meer	25 Penni

10-04-1921 - 31-12-1923

1e gewichtsklasse tot 50 gram	50 Penni
2e gewichtsklasse 51-100 gram	1 Mark
3e gewichtsklasse 101-150 gram	1,50 Mark
elke 50 gram meer	50 Penni

Binnenland

01-01-1920 - 30-06-1920	
1e gewichtsklasse tot 50 gram	20 Penni
2e gewichtsklasse 51-100 gram	40 Penni
3e gewichtsklasse 101-150 gram	60 Penni
elke 50 gram meer	20 Penni
01-07-1920 - 09-04-1921	
1e gewichtsklasse tot 50 gram	50 Penni
2e gewichtsklasse 51-100 gram	1 Mark
3e gewichtsklasse 101-150 gram	1,50 Mark
elke 50 gram meer	50 Penni
10-04-1921 - 31-01-1925	
1e gewichtsklasse tot 50 gram	1 Mark
2e gewichtsklasse 51-100 gram	2 Mark
3e gewichtsklasse 101-150 gram	3 Mark
elke 50 gram meer	1 Mark

Buitenland

01-01-1920 - 30-06-1920	
1e gewichtsklasse tot 50 gram	25 Penni
2e gewichtsklasse 51-100 gram	50 Penni
3e gewichtsklasse 101-150 gram	75 Penni
elke 50 gram meer	25 Penni
01-07-1920 - 09-04-1921	
1e gewichtsklasse tot 50 gram	50 Penni
2e gewichtsklasse 51-100 gram	1 Mark
3e gewichtsklasse 101-150 gram	1,50 Mark
elke 50 gram meer	50 Penni
10-04-1921 - 31-10-1922	
1e gewichtsklasse tot 50 gram	2 Mark
2e gewichtsklasse 51-100 gram	4 Mark
3e gewichtsklasse 101-150 gram	6 Mark
elke 50 gram meer	2 Mark

Briefkaart

Lokaal

01-01-1920 - 30-06-1920	25 Penni
01-07-1920 - 09-04-1921	1 Mark
10-04-1921 - 31-12-1923	2 Mark

Binnenland

01-01-1920 - 30-06-1920	35 Penni
01-07-1920 - 09-04-1921	1 Mark
10-04-1921 - 31-12-1923	2,50 Mark

Buitenland

01-01-1920 - 30-06-1920	50 Penni
01-07-1920 - 09-04-1921	1 Mark
10-04-1921 - 31-10-1922	5 Mark

Aantekenen

Binnenland

01-01-1920 - 30-06-1920	70 Penni
01-07-1920 - 09-04-1921	2 Mark
10-04-1921 - 31-12-1923	5 Mark

Buitenland

01-01-1920 - 30-06-1920	1,25 Mark
01-07-1920 - 09-04-1921	2,50 Mark
10-04-1921 - 31-12-1923	10 Mark

Uit deze opsomming volgt duidelijk dat, toen de zegels aan het loket verschenen, de frankeerwaarde ervan feitelijk al door de portoverhoging werd achterhaald. Alhoewel dit op zich zeer goedkope zegeltjes zijn, is het mijn ervaring dat deze zegels op stuk erg moeilijk zijn te vinden. Zeker de enkelfrankeringen zijn zeer, zeer moeilijk.

Bij de opdrukzegels valt dat nogal mee (nou ja, nogal mee??), maar bij de oorspronkelijke zegels is het helemaal moeilijk. Mij is in ieder geval elk zegel op brief bijna een reden om de vlag uit te steken...

De notatie van de zegels

Teneinde misverstanden in de plaatsaanduiding te voorkomen, heb ik de volgende plaatsnotatie aangehouden.
Wil men een zegel in het gehele drukvel een plaats geven, dan beginnen we met nummer 1 linksboven en tellen rechtsomgaand, waarbij achtereenvolgens de horizontale rijen worden benoemd. Voor de duidelijkheid zetten we voor het cijfer de letter *V* van drukVel. Het zegel rechtsonder in het drukvel is derhalve nummer V260.

Wil men een zegel benoemen van een loketvel, dan zet men daarvoor de letteraanduiding van dat loketvel. Zo is het zegel linksboven van het drukvel gelijk aan A1, terwijl bovengenoemd nummer 260 gelijk is aan D30.

De hulpsteen

Michel nr 21/25

De zegels van de hulpsteen nummeren we van links naar rechts, te beginnen met linksboven (zie figuur 3).

Wordt vervolgd, te beginnen met de hulpsteen en dit verder te verbijzonderen naar de zegels.

De afgelopen jaren heb ik regelmatig nummers van *Het Baltisch Gebied* weggegeven aan belangstellenden. Ook ging menig blad naar vrienden in Letland. Goed bedoeld (zeker), maar ook 'n beetje dom. Nostalgie slaat toe, want veelal behelp ik me nu met kopieën.
Welk niet zo nostalgisch lid wil z'n originele exemplaren met me ruilen voor (overigens goede) kopieën?
Dank! Ruud van Wijnen, tel. 085-513484

LETLAND: NIEUWE ONTWIKKELINGEN IV

RUUD VAN WIJNEN

Mijn vorige bijdrage over de postale ontwikkelingen in Letland verscheen een jaar geleden. Sindsdien verschenen zeven zegels; voorwaar geen aantal dat noopt tot diep in de buidel tasten. Toch is er niet al te veel reden tot optimisme. De ontwerpen vind ik van een treurig makende saaiheid (waar horen we dat ook?) en de samenwerking met de Wertpapierdruckerei in Leipzig is vele van m'n Letse vrienden een doorn in het oog. Twee voorziene uitgaven bleven steken in goede (?) bedoelingen.
Toch ook pure filatelie: bij de tarieven (verlaagd porto tijdens de feestdagen in december), nog steeds 'gemengde' frankeringen en de invoering van, min of meer, uniforme aantekenstrookjes.

Zegels

Overzicht

XI	53-55	21e zangfestival	3-7-1993
XII	56	Bezoek Paus Johannes Paulus II	28-8-1993
XIII	57-58	75 jaar Letland	11-11-1993
XIV	59	Ēvalds Valters, toneelspeler	2-4-1994

Wat er niet verscheen, maar waar wel sprake van was: zegels gewijd aan de Olympische Spelen in Lillehammer en een Aids-zegel. Over de laatste schrijft het dagblad *Diena* op 9 december 1993: 'Intussen is de ontwerpwedstrijd over het thema "Leven zonder Aids" afgesloten. De jury heeft geen eerste en tweede prijs toegekend, de derde prijs is voor mevrouw Wiedere uit Jēkabpils. Haar adres is echter zoekgeraakt... De krant roept haar op om op 16 december a.s. om 3 uur 's middags aanwezig te zijn in het natuurhistorisch museum.' Of ze verscheen, is me onbekend; haar ontwerp leidde in ieder geval (nog?) niet tot een uitgifte.

♦ Afbeelding 1. Zeven Letse zegels

XI. 21e zangfestival

53	3 santimi, bruin	Oplage: 1.000.000
54	5 santimi, paarsblauw	Oplage: 1.500.000
55	15 santimi, veelkleurig	Oplage: 1.500.000

Ontwerp: Laimonis Šēnbergs
Druk: Wertpapierdruckerei, Leipzig

XII. Bezoek Johannes Paulus II

56	15 santimi, bruin	Oplage: 1.000.000

Ontwerp: Miervaldis Polis
Druk: Wertpapierdruckerei, Leipzig

XIII. 75 jaar Letland

57	5 santimi, bruinrood/zilver	Oplage: 500.000
58	15 santimi, bruinrood/goud	Oplage: 500.000

Ontwerp: G. Kirke
Druk: Wertpapierdruckerei, Leipzig

OPRICHTING VAN EEN LITOUWEN-VERENIGING

Van de Baltische filatelisten in Europa waren de Litouwen-verzamelaars tot voor kort niet onder dak in een eigen vereniging. Voor de 'Esten' was EFÜR in Zweden al jaren de bron van kennis; elk jaar opnieuw viel rond de zomervakantie hun jaarboek door de brievenbus op de mat, en dat was genieten. 'Philatelia Baltica' verbond (en verbindt opnieuw) jarenlang de Letland-verzamelaars.
Litouwen-verenigingen waren en zijn er wel, maar de contacten met onze collega's in de Verenigde Staten voldoen niet echt.
Toen we zelf onze filatelistengroep stichtten, deden we dat heel bewust voor verzamelaars van de drie landen (en hun randgebieden). Bij de oprichting van de Duitse Estland-vereniging hebben we onze ideeën daarover verwoord en als aanbeveling meegegeven (zonder succes overigens).

In januari jl. is het er voor de 'Litouwers' dan toch van gekomen: de 'Gründung der Forschungsgemeinschaft Litauen'. Bekende namen (en leden van onze vereniging) namen mede het initiatief: Gerhard Hahne, Witold Fugalewitsch en Pranas Kazlauskas.
Inmiddels is in mei ook het eerste blad verschenen: *Lituania*, onder redactie van Witold Fugalewitsch. De eersteling mag er wezen. Met liefde gemaakt (dat voel je), verzorgd en met interessante artikelen uit alle perioden. Nieuwe stempels en zegels, Litouwse Schutzmannschaften tijdens de Tweede Wereldoorlog, Napoleon in Wilna en met je brief naar de apotheek...

Aanbevolen dus, die nieuwe vereniging. We feliciteren onze Sammlerfreunde van harte met hun initiatief en we hopen elkaar nog vaak te treffen.
Het lidmaatschap bedraagt DM 50,– per jaar. Daarvoor krijg je twee bladen en een bijeenkomst in Ehlershausen. Voor informatie: dhr. Bernard Fels, Weizenwinkel 7, D 59494 Soest.

P.S. Idee: de drie Duitse verenigingen Treffen zichzelf apart op drie verschillende bijeenkomsten. Toch niet een aardige gedachte om bijvoorbeeld eens in de twee jaar iedereen elkaar te Treffen? We doen graag mee...

Ruud van Wijnen